

Vaasan yliopisto
UNIVERSITY OF VAASA

Kaarle Kiraly

**Kilpailulain ja sopimusoikeuden näkökulmasta: Millainen sopimusmuoto
synnyttää kartellin?**

Laskentatoimen ja rahoituksen akateeminen yksikkö
Talousoikeuden pro gradu -tutkielma
Kauppatieteiden maisteri

Vaasa 2024

VAASAN YLIOPISTO**Laskentatoimen ja rahoituksen akateeminen yksikkö**

Tekijä:	Kaarle Kiraly		
Tutkielman nimi:	Kilpailulain ja sopimusoikeuden näkökulmasta: Millainen sopimusmuoto synnyttää kartellin?		
Tutkinto:	Kauppatieteiden maisteri		
Oppiaine:	Talousoikeus		
Työn ohjaaja:	Vesa Annola		
Valmistumisvuosi:	2024	Sivumäärä:	87

TIIVISTELMÄ:

Euroopan unionin kilpailulainsäädännön tavoitteena on luoda yrityksille toimintaympäristö, jossa ne voivat kilpailla terveillä markkinoilla. Tätä tavoitetta toteutetaan edistämällä ja suojaamalla toimivaa kilpailua Euroopan unionin kilpailusääntöjen avulla. Toimivan kilpailun tarkoitus on hyödyttää kuluttajia. Kilpailulainsäädännön mukaan yritysten laittomat sopimukset ovat kartelleja. Kartellit, jotka ovat yritysten yhteistyötä haittaavat markkinoiden toimintaa ja rajoittavat kilpailua. Kilpailua rajoitetaan usein sopimalla hinnoista tai kauppaehdoista. Tutkimuksessa tutkimusaihetta ja kysymystä tarkasteltiin kilpailuoikeuden ja sopimusoikeuden näkökulmasta. Sopimusoikeuden keskeinen laki on oikeustoimilaki, joka koskee kaikkia sopimuksia. Oikeustoimilaisissa määritellään sopimuksen perussäännöt, kuten sopimuksen syntyminen, pätevyys, pätemättömyys ja sovittelu. Sopimusoikeus täydentää kilpailuoikeutta erityisesti kartellisopimusten osalta. Kilpailulainsäädäntöä ja sen horisontaalisia ja vertikaalisia rajoituksia on tarkasteltu laajasti, jotta ymmärrettäisiin, mitä kartellit ovat, millaisia niiden ilmenemismuodot ovat ja mitkä tekijät vaikuttavat kartellien syntymiseen ja menestymiseen. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää horisontaalisten ja vertikaalisten sopimusmuotojen merkitystä kartellien muodostumisesta selittäväksi tekijäksi. Tutkimuksessa teoreettinen viitekehys liitettiin vahvasti markkinaoikeuden ja korkeimman hallinto-oikeuden päätöksiin erilaisissa kartellitapauksissa, horisontaaliset ja vertikaaliset kartellit. Tutkimusmenetelmänä oli systemaattinen tulkinta, joka on keskeinen tulkintamuoto kaikessa lainsoveltamisessa. Tutkimuksessa perehdyttiin korkeimman hallinto-oikeuden ja markkinaoikeuden tekemiin päätöksiin, jotta syvennettäisiin ymmärrystä siitä, miksi yritykset päätyvät kilpailua rajoittavaan toimintaan, kartelleihin. Tapauksia tulkittiin kilpailulainsäädännön (kilpailulaki, EU: n säännökset, 101 ja 102 artiklat) pohjalta. Kokeellisen tarkastelun perusteella lähes kaikissa tarkastelluissa kartellitapauksissa motivaationa oli pyrkimys vaikuttaa hintatasoon, kilpailijan toimintaan tai jopa pois sulkemiseen markkinoilta. Tarkastelluissa tapauksissa kartellien syntyä voidaan selittää epäterveellä kilpailulla, jossa yrityksellä on määräävä markkina-asema, jota käytetään väärin. Kartellien syntyyn vaikuttivat myös kilpailijoiden palvelujen samankaltaisuus sekä uusien kilpailijoiden tulon vaikeus alalle. Tutkimuksen tarkastelun perusteella havaittiin, että jotkut toimialat ovat herkempiä kartellien muodostumiselle, kun taas toisilla aloilla niiden syntyminen on vähemmän todennäköistä. Kartellien syntyminen liittyy suoraan kilpailun tasoon toimialalla, joka riippuu siitä, kuinka samankaltaisia yritysten tuotteet ovat. Kartellit ovat todennäköisimpiä markkinoilla, joilla kysynnän hintajousto on pieni. Tällöin kartellin yritykset voivat nostaa hintoja helposti ilman, että kysyntä reagoi hinnan nousuun. Mitä pienempi hyödykkeen kysynnän hintajousto on, sitä paremmat mahdollisuudet oligopoleilla on maksimoida voittonsa keskittyneillä markkinoilla.

AVAINSANAT: kartelli, kilpailuoikeus, sopimusoikeus, sopimus, horisontaaliset ja vertikaaliset rajoitteet

Sisällys

1 Johdanto	7
1.1 Tutkimuskysymykset	10
1.2 Tutkimuslähteet ja -menetelmät	10
2 Kilpailua koskeva lainsäädäntö	13
2.1 EU:n ja Suomen lainsäädäntö kilpailusta	13
2.2 Kilpailua rajoittavien sopimusten kattava kielto (SEUT 101 artikla)	15
2.2.1 SEUT 101 artiklan mahdollistama poikkeaminen yhtiöiden välisessä sopimisessa	16
2.3 Määräävän markkina-aseman väärinkäyttö (SEUT 102)	16
2.4 Kilpailulainsäädännön valvonta	17
3 Sopimusoikeus ja sopimus	19
3.1 Sopimusoikeuden yleiset periaatteet	19
3.1.1 Sopimusvapaus	20
3.1.2 Sopimuksen sitovuus	21
3.1.3 Heikomman suoja ja kohtuusperiaate	22
3.1.4 Lojaliteettiperiaate	23
3.1.5 Vilpittömän mielen suoja	23
3.2 Sopimus	24
3.2.1 Sopimuksen syntyminen	25
3.2.2 Sopimuksen syntyminen oikeustoimilain (OikTL:n) mukaan	25
3.3 Sopimus kilpailulain ja sopimusoikeuden näkökulmasta	26
4 Kartellit	28
4.1 Kartellien syntyyn vaikuttavat tekijät	28
4.2 Kartellien eri muodot	29
4.3 Horisontaaliset kartellit	30
4.3.1 Hintakartellit	32
4.3.2 Markkinoidenjakokartelli	33
4.3.3 Tarjouskartelli	34

4.4	Vertikaaliset kartellit	35
4.4.1	Määräävän markkina-aseman väärinkäyttö	35
4.4.2	Saalistushinnoittelu	37
4.4.3	Hintaruuvi	37
4.4.4	Ylihinnoittelu	38
4.4.5	Hintasyrjintä	38
4.4.6	Määräävän markkina-aseman väärinkäytön ilmeneminen	38
4.5	Kartellit kilpailulainsäädännössä	39
5	Kilpailua rajoittavat sopimukset	42
5.1	Vertikaaliset sopimukset ja rajoitukset	42
5.2	Horisontaaliset sopimukset ja rajoitukset	43
5.3	Vertikaalisten ja horisontaalisten kilpailurajoitusten erot	44
6	Kilpailua rajoittavien sopimusten tutkinta ja arviointi	45
6.1	Vertikaalisten sopimusten arviointi	45
6.1.1	Ryhmäpoikkeusasetus	45
6.2	Vertikaalisen arvioinnin vaiheet	47
6.3	Kartellien tutkiminen	51
6.3.1	Epäiltyjen kartellien tutkimisen vaiheet	51
7	Korkeimman hallinto-oikeuden ja markkinaoikeuden tapaukset	54
7.1	Markkinaoikeudet päätökset	54
7.1.1	Horisontaalinen kilpailunrajoitus: tarjousyhteistyö (MAO:530/2023)	54
7.1.2	Horisontaalinen kilpailunrajoitus, tarjousyhteistyö	55
7.1.3	Yhteisyritysten kilpailuoikeudellinen arviointi	55
7.1.4	Horisontaalinen kilpailurajoitus	56
7.1.5	Hinnasta sopiminen	57
7.1.6	Markkinoidenjakaminen	57
7.2	Vertikaalinen kilpailunrajoitus: määrähinnoittelu, hintaseuranta, painostus ja toimitusten keskeyttäminen (MAO:32/22, KHO:2023:127)	59
7.2.1	Vähimmäismyyntihinnan määrittäminen	60
7.2.2	Hintaseuranta ja painostaminen	60

7.2.3	Vertikaalinen kilpailun rajoittaminen	61
7.2.4	Vakava kilpailurajoitus	62
7.3	Horisontaalinen kilpailun rajoitus -Hintakartelli (MAO:70/2021)	64
7.4	Korkeimman hallinto-oikeuden päätökset	65
7.4.1	Horisontaalinen kilpailun rajoitus -Tarjouskartelli (KHO:2021:112)	65
7.4.2	Vertikaalinen kilpailun rajoitus -Määräävän markkina-aseman väärinkäyttö: saalistushinnoittelu (KHO:2016:221)	67
	Horisontaalinen kilpailun rajoitus - Markkinoiden jakaminen (KHO:2019:98)	68
8	Johtopäätökset	69
8.1	Tarkasteltujen tapausten horisontaaliset kilpailurikkomukset	70
8.2	Tarkasteltujen tapausten vertikaaliset kilpailurikkomukset	72
8.3	Kartellin syntyä selittävät tekijät tarkastelujen tapausten osalta	74
8.4	Kartellien edellytykset ja suhteet kartellin ulkopuolisiin yrityksiin	77
8.4.1	Kartellitoiminnan edellytykset	77
8.4.2	Kartellit ja kartellin ulkopuoliset yritykset	78
9	Lopuksi	79
	Lähteet	81

Kuviot

Kaavio 1. Kaavio vertikaalisen sopimuksen arviointiin	s.49
Kaavio 2. Epäillyn kartellitutkimuksen vaiheet	s.52

Lyhenteet

ECN European Competition Network

EU Euroopan unioni

KilpL Kilpailulaki 948/2011

KHO Korkein hallinto-oikeus

KKV Kilpailu- ja kuluttajavirasto

MaO Markkinaoikeus

OikTL Laki varallisuus oikeudellisista oikeustoimista (oikeustoimilaki) 1929/228

SEUT Sopimus Euroopan unionin toiminnasta

Oikeustapausluettelo

Korkein hallinto-oikeus

22.12.2023 taltio 3776 KHO 2023:127

20.8.2021 taltio 402 KHO 2021:112

20.8.2019 taltio 3712 KHO 2019: 98

29.12.2016 taltio 5646 KHO 2016:221

Markkinaoikeus

22.11.2023

diaarinumero 20335/2021 MAO:530/2023

15.12.2022

diaarinumero 20030/2021 MAO:H409/2022

11.8.2022

diaarinumero 2020/213 MAO:32/22

3.3.2021

diaarinumero 2018/478 MAO70/2021

1 Johdanto

Euroopan unionin kilpailulainsäädännön tavoitteena on luoda sellainen toimintaympäristö markkinoilla toimiville yrityksille, jossa ne voivat kilpailla keskenään terveellä ja toimivalla tavalla. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi pyritään edistämään ja suojelemaan toimivaa kilpailua Euroopan unionin kilpailusääntöjen kautta. Toimivan kilpailun tavoitteena on tuottaa hyötyä kuluttajille.

Kansantaloustieteessä markkinarakenteita voidaan luokitella kolmeen päätyyppiin, täydellinen kilpailu, monopoli ja oligopoli¹. Nämä mallit eroavat toisistaan rakenteensa puolesta ja niitä käytetään selittämään esimerkiksi markkinahinnan muodostumista.

Täydellisen kilpailun mallissa tuotteen hinta määritellään markkinavoimien, eli kysynnän ja tarjonnan, perusteella. Epätäydellisen kilpailun tilanteessa yksittäinen yritys voi vaikuttaa markkinahintaan tai jopa määrittää sen. Monopolit ovat esimerkki epätäydellisestä kilpailusta, tällöin alalla ei ole yritysten välistä kilpailua, koska markkinoilla tuotetta myy vain yksi toimija (kuten Suomen Alkon monopoliasema). Oligopoli on toinen esimerkki epätäydellisen kilpailun mallista, jossa markkinoilla on vain vähän kilpailijoita, mikä rajoittaa kilpailua.

Näissä malleissa tuotantomenetelmien ja tuotevalikoimien oletetaan pysyvän aina ennallaan, joten ne eivät vastaa todellista tilannetta. Mallien avulla pyritään ymmärtämään markkinoiden toimintaa.²

Euroopan unionin sopimuksen (SEUT) 101 artiklan 1 kohdan mukaisesti yritysten väliset sopimukset ja muut toimenpiteet, jotka joko tarkoituksellisesti tai seurauksiltaan estävät, rajoittavat tai vääristävät kilpailua, ovat kiellettyjä.

Kilpailulainsäädännön mukaan yritysten väliset laittomat sopimukset ovat kartelleja. Kartelli on kahden tai useamman yrityksen välisestä yhteistyöstä, joka häiritsee

---

¹ Leivo, Leivo, Huimala & Huimala 2012, 11–12

² Leivo, Leivo, Huimala & Huimala 2012, 11–12

markkinoiden toimintaa ja rajoittaa kilpailua. Kilpailun rajoittaminen tapahtuu usein esimerkiksi sopimalla hinnoista tai kaupan ehdoista.

Tutkimusten mukaan kartellit nostavat hintoja keskimäärin 15–30 prosenttia³. Kartellille on ominaista tuotannon rajoittaminen ja markkinoiden jakaminen. Kartellissa on yleensä sovittu useista eri tavoista rajoittaa kilpailua. Kun markkinahinnan määräävä mekanismi ei toimi kuten pitäisi, hyödykkeen tuotanto ja jakelu eivät kohdistu oikein. Toiminnan kustannusten seuranta ja tehostaminen eivät ole kannattavia, kun kilpailu ei ole normaalilla tasolla.

Suomessa kartellit puhuttavat ja nousevat toistuvasti esille uutisotsikkoihin. Viime vuosina useita kartelleja on tuomittu, kuten metsäkartelli, asfalttikartelli, bussikartelli, autokoulukartelli, isännöintialan kartelli⁴,⁵ sekä viimeisimpänä KKV selvittää ikääntyneiden tehostetun palveluasumisen markkinoita.⁶

Kartellit ovat haitallisia yhteiskunnan toiminnalle ja ne johtavat hintojen nousuun, tämän vuoksi niiden toimintaan on tärkeää puuttua. Asiantuntijoiden mukaan pinta-alaltaan suuren Suomen pieni yritysten määrä markkinoilla helpottaa kartellien sopimista ja markkinoita rajoittavaa toimintaa.

Kartellien yleistymistä Suomessa edistää myös pieni riski jäädä kiinni kartellitoiminnasta,⁷ kartellien seuraamismaksujen pienuus, tällöin pelotevaikutus ei ole ollut riittävä. Tutkimuskirjallisuudessa on esitetty, että kartellien todennäköisyys jäädä kiinni on vuosittain noin 10–20 prosenttia⁸. Monissa muissa maissa kartelleille on määrätty selvästi tuntuvampia sakkoja kuin Suomi kansallisissa kartellitapauksissa. Suomessa kartellit eivät ole rikoslaisissa sanktioitu rikos.⁹ Suomessa kartellien yleistymistä on pyritty

---

³ Boyer ja Kotchoni 2015

⁴ Helsingin Sanomat, talous 15.12.2022

⁵ Kiinteistölehti 19.1.2023

⁶ Kilpailu- ja kuluttajavirasto 24.1.2024

⁷ Kauppalehti 22.10.2021

⁸ Harrington ja Wei 2017; Combe et. al. 2008

⁹ Rakennuslehti 12.2.2021

rajoittamaan erityisesti uudistamalla lainsäädäntöä. Kilpailulain seuraamusmaksusäännöksiä muutettiin kesäkuussa 2021 osana laajempaa kilpailulain uudistusta, tällöin nostettiin kartellisanktioita ja lähennyttiin kansallista linjaa EU-sakkokäytännön kanssa.¹⁰

EU-komissio aloitti vuonna 2020 laajan uudelleentarkastelun, joka koski kilpailuoikeutta, yrityskeskittymiä ja valtiontukisääntöjä. Vuonna 2021 julkaistiin Euroopan kilpailusäännökset, jotka sisälsivät SEUT 101 artiklan (joka kieltää laajasti kilpailua rajoittavat sopimukset) ja SEUT 102 artiklan (joka kieltää määräävän markkina-aseman väärinkäytön).

Euroopan komissio julkaisi tiedonannon "Vertikaalisia rajoituksia koskevat suuntaviivat (2022/C 248/01)" selkeyttämään näitä artikloja. Tässä tiedonannossa esitellään periaatteet, joita sovelletaan vertikaalisten sopimusten ja yhdenmukaistettujen menettelytapojen arviointiin Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen mukaisesti.¹¹ 101 artiklan ja komission asetuksen (EU) 2022/720 näkökulmasta¹²

Annetuilla suuntaviivoilla pyritään auttamaan yrityksiä tekemään oman arvionsa vertikaalisista sopimuksista unionin kilpailusääntöjen näkökulmasta ja helpottamaan perussopimuksen 101 artiklan noudattamisen valvontaa.

---

¹⁰ Kilpailu- ja kuluttajavirasto tiedote kilpailulain uudistus lisäsi seuraamusmaksujärjestelmän ennakoitavuutta 9.5.2023

¹¹ Euroopan unionin virallinen lehti, Euroopan komission tiedonantoja 30.6.2022 Vertikaalisia rajoituksia koskevat suuntaviivat (2022/C 248/01) kohta

1.2. Perussopimuksen 101 artiklan soveltaminen vertikaalisiin sopimuksiin

kohta 8.1.1. *Perussopimuksen 101 artiklan 1 kohdan näkökulmasta tehtävän arvioinnin kannalta merkitykselliset tekijät*

¹² Faktatietoja Euroopan unionista. Euroopan parlamentti 10/2023

1.1 Tutkimuskysymykset

Tutkimuskysymyksen ja teoreettisen viitekehyksen tarkoituksena on syventyä tutkimusaiheeseen sekä selventää tutkimuksen tavoitteita. Tutkimuskysymystä ”Millainen sopimusmuoto synnyttää kartellin?” tarkastellaan EU:n kilpailusäännösten (SEUT 101 ja 102 artiklat), kilpailulain ja sopimusoikeuden näkökulmasta.

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää horisontaalisten ja vertikaalisten sopimusmuotojen ja rajoitteiden merkitystä kartellien muodostumista selittävänä tekijänä. Lisäksi tarkastellaan kilpailulain ja sopimussuhteiden näkökulmasta mitkä tekijät yhtiöiden välisessä sopimisessa johtavat kartellin muodostumiseen. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys liitetään vahvasti markkinaoikeuden ja korkeimman hallinto-oikeuden päätöksiin erilaisissa kartellitapauksissa, horisontaaliset ja vertikaaliset kartellit. Erityisesti tarkastellaan mitkä tekijät yhtiöiden välisissä sopimuksissa, jotka koskevat tuotteen tai palvelujen hinnanmuodostumista ja siihen vaikuttavia tekijöitä vaikuttavat kartellien muodostumiseen. Lisäksi tarkastellaan miten epäiltyjä kartellitapauksia ja määrävän markkina-aseman väärinkäyttöä voidaan tutkia.

Tutkimuksen tausta osiossa määritellään ja selvennetään tutkimuksen kannalta keskeisiä käsitteitä, joita ovat kartelli, kilpailuoikeus, sopimus, sopimusoikeus, vertikaalinen sopimus ja sopimusoikeus.

1.2 Tutkimuslähteet ja -menetelmät

Lähdeaineistot pohjaavat vahvasti EU:n kilpailusäännöksiin (SEUT 101 ja 102 artiklat), kilpailulakiin ja sopimusoikeuteen sekä Euroopan komission julkaisemaan tiedonantoon Vertikaalisia rajoituksia koskevat suuntaviivat (2022/C 248/01) tiedonannossa esitellään periaatteet vertikaalisten sopimusten ja yhdenmukaistettujen menettelytapojen arvioimiseen.

Sopimusoikeus ja oikeustoimilaki kuuluvat kansallisen oikeuden piiriin, minkä vuoksi kansallinen oikeuskirjallisuus on merkittävä lähdeaineisto sopimusoikeuden kannalta. Kilpailuoikeus on taas kansainvälinen oikeudenala, koska kilpailulaki on suurelta osin muodostunut EU-oikeuden pohjalta.

EU:n lainsäädäntö, asetus kilpailusäännöistä, sekä tähän perustuva Suomen kilpailulaki luovat perustan toteutettavalle kilpailulain säädännölle. Tällä lainsäädännöllä suojataan vapaata kilpailua. EU:n kilpailusääntöjä tulee soveltaa sellaisenaan kaikissa EU-maissa ja sääntöjen noudattamiseen liittyvät asiat ratkaistaan kansallisissa tuomioistuimissa. Sen tavoitteena on yhtenäistää EU:n kilpailulainsäädäntöä.

Kilpailuoikeuden toteutumiseen liittyy kilpailuviranomaisten suorittama valvonta. Kilpailu- ja kuluttajavirasto (KKV) ja Euroopan komissio valvovat kilpailua sekä kansallisella että EU-tasolla, siten tutkielmassa hyödynnetään laajasti näiden toimijoiden internetsivuilta löytyviä materiaaleja.

Markkinaoikeuden ja korkeimman hallinto-oikeuden oikeustapaukset ovat keskeisiä ja merkittäviä tutkimuslähteitä työn kokeellisessa osuudessa. Oikeustapaukset, joita tutkimuksessa käytetään ovat sopimusoikeuden ja kilpailuoikeuden alalta. Näiden edellä mainittujen tutkimuslähteiden avulla pyritään löytämään perusteluja ja vastauksia asetettuihin tutkimuskysymyksiin.

Tutkimusmenetelmänä on systemaattinen tulkinta, joka on keskeinen tulkintamuoto kaikessa lainsoveltamisessa. Systemaattisessa tulkinnassa sääntö tulkitaan oikeuden järjestelmän ehdoilla. Kysymys on siis oikeudenalan käsitteiden ja systematiikkaa rakentavien periaatteiden mukaisesta tulkinnasta.

Systemaattisessa tulkinnassa keskeistä on tarkastella sovellettavaa säännöstöä laajempina kokonaisuutena ja pyrkimystä tulkita kaikkia samantyyppistä asiaa koskevia

säännöksiä johdonmukaisesti¹³ Tulkintamenetelmät on esitetty työkaluina, jotka mahdollistavat tulkintatulosten eli tulkintakannanottojen johdattamisen oikeuslähteistä eli tulkintaperusteista.^{14, 15}

---

¹³ Tapio Määttä (toim.) Oikeudellisen ajattelun perusteita. Oikeustieteiden pääsykoekirja 2012.

¹⁴ Hirvonen, A. (2011). Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan

¹⁵ Tapio Määttä, Mirjami Paso: Johdatus oikeudellisen ratkaisun teoriaan. Helsingin yliopisto Oikeustieteellinen tiedekunta 2019

2 Kilpailua koskeva lainsäädäntö

Seuraavassa osiossa määritellään tämän tutkimuksen kannalta keskeiset käsitteet. Nämä ovat kilpailulaki, sopimusoikeus, kartelli, sopimus ja vertikaalinen sopimus. Näiden käsitteiden määrittelyn kautta tutkimusaiheen ymmärrystä syvennetään ja luodaan tutkimukselle teoreettinen viitekehys.

2.1 EU:n ja Suomen lainsäädäntö kilpailusta

EU:n lainsäädäntö, asetus kilpailusäännöistä (SEUT 101 ja 102 artiklat), sekä Suomen kilpailulaki luovat perustan toteutettavalle kilpailulain säädännölle. Tällä lainsäädännöllä suojataan vapaata kilpailua. EU:n kilpailusäännöt on pantava täytäntöön kaikissa EU-maissa sellaisenaan, ja sääntöjen noudattamista koskevat kysymykset ratkaistaan kansallisissa oikeusistuimissa. Kilpailusäännöt eivät koske vain yrityksiä, vaan myös kaikkia taloudellista toimintaa harjoittavia yrityksiä, kuten kaupallisia yhdistyksiä ja teollisuusryhmiä.¹⁶

Kilpailuoikeus on pakottavaa eli indispositiivista oikeutta. Toiminta, joka on vastoin pakottavaa lainsäädäntöä, on laitonta, ja laista poikkeaminen johtaa seuraamuksiin tekijälle.¹⁷

Suomen kilpailulain (Kilpailulaki 948/2011, erityisesti 5, 6, 14-18 ja 33-38§, kilpailulaki uudistettu 6/2021)¹⁸ mukaan elinkeinonharjoittajien väliset kilpailunrajoitukset ovat kiellettyjä. Tämä viittaa elinkeinonharjoittajien välisiin sopimuksiin, elinkeinonharjoittajien liittojen tekemiin päätöksiin sekä elinkeinonharjoittajien standardoituun toimintaan, jotka on tarkoitettu merkittävästi estämään, rajoittamaan tai

---

¹⁶ Euroopan unionin virallinen verkkosivusto: Kilpailusäännöt EU:ssa 2022.

¹⁷ Tieteen termipankki, oikeustiede

¹⁸ KilpL 5 § 2 mom 1–5 kohdat.

vääristämään kilpailua tai joilla on seurauksena, että kilpailu merkittävästi estyy, rajoittuu tai vääristyy. Tällaiset toimet ovat kiellettyjä.

Kilpailulaissa (12.8.2011/948) luku 2 5 §:ssä todetaan:

” Kiellettyjä ovat erityisesti sellaiset sopimukset, päätökset ja menettelytavat:

- 1) joilla suoraan tai välillisesti vahvistetaan osto- tai myyntihintoja taikka muita kauppaehtoja;
- 2) joilla rajoitetaan tai valvotaan tuotantoa, markkinoita, teknistä kehitystä taikka investointeja;
- 3) joilla jaetaan markkinoita tai hankintalähteitä;
- 4) joiden mukaan eri kauppakumppaneiden samankaltaisiin suorituksiin sovelletaan erilaisia ehtoja siten, että kauppakumppanit asetetaan epäedulliseen kilpailuasemaan; tai
- 5) joiden mukaan sopimuksen syntymisen edellytykseksi asetetaan se, että sopimuspuoli hyväksyy lisäsuoritukset, joilla niiden luonteen vuoksi tai kauppatavan mukaan ei ole yhteyttä sopimuksen kohteeseen.”

Kilpailulaissa on vastaavat säännökset kuin Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) artikloissa 101 Kilpailua rajoittavien sopimusten kattava kieltö ja 102 Määräävän markkina-aseman väärinkäytön kieltö. Komission tiedonanto SEUT-sopimuksen 101 ja 102 artiklan mukaisissa menettelyissä sovellettavista käytäntesäännöistä.¹⁹

Kilpailulaissa on myös säännökset kilpailuneutraliteetista sekä päivittäistavarakaupan määräävän markkina-aseman säännökset, joita ei ole mainittu EU-lainsäädännössä. EU:n kilpailusäännöt (SEUT 101) ovat sovellettavissa tilanteissa, joissa järjestely vaikuttaa

---

¹⁹ Euroopan unionin virallinen lehti. (2011a). Komission tiedonanto SEUT-sopimuksen 101 ja 102 artiklansoveltavista käytäntesäännöistä.

jäsenvaltioiden väliseen kauppaan²⁰,²¹. Kilpailulakia tulee soveltaa silloin, kun kaupallista vaikutusta ei ole.

2.2 Kilpailua rajoittavien sopimusten kattava kieltö (SEUT 101 artikla)

SEUT 101 artiklassa on keskeiset säännökset kilpailun rajoituksista. Säännöksillä halutaan taata, etteivät yritykset toimi tavalla, joka rajoittaa kilpailua ja vaikuttaa kuluttajiin haitallisesti.²²

SEUT 101 artiklan 1 kohdan mukaan sisämarkkinoilla ovat kiellettyjä yritysten väliset sopimukset, yritysten yhteenliittymien päätökset ja yritysten yhdenmukaistetut toimintatavat, joilla on vaikutusta jäsenvaltioiden väliseen kauppaan ja jotka estävät, rajoittavat tai vääristävät kilpailua markkinoilla tai joiden seurauksena kilpailu sisämarkkinoilla estyy, rajoittuu tai vääristyy.²³

Kilpailun rajoittamiseen tähtäävät sopimukset, päätökset ja toimintatavat ovat niitä, jotka estävät tai hallitsevat tuotantoa, markkinoita, teknologista kehitystä tai investointeja (1 kohdan b alakohta), tai jakavat markkinoita tai hankintalähteitä (1 kohdan c alakohta). Määrä hinnoittelun osalta 1 kohdan a alakohta on tärkeä, koska se estää menettelyt, joilla määritetään suoraan tai epäsuorasti osto- tai myyntihinnat tai muut kaupalliset ehdot. Kohdan 2 mukaan tällaiset sopimukset ja päätökset ovat mitättömiä.

Kohta 3 mahdollistaa poikkeuksen kohdan 1 mukaisesta kiellosta. Edellytyksenä on, että 1 kohdan mukaisesti kielletty menettely tehostaa tuotantoa tai tuotteiden jakelua tai

---

²⁰ Työ- ja elinkeinoministeriö, Kilpailulainsäädäntö

²¹ Kuoppamäki, P. 2018. Uusi kilpailuoikeus (3. uud. painos)

²² Vertikaalisia rajoituksia koskevat suuntaviivat (2022/C 248/01), kohta 7.

²³ Euroopan unionin virallinen lehti (2008) *nro 115, 09/05/2008 s. 88 – 89*

edistää teknistä tai taloudellista kehitystä jättäen kuluttajille kohtuullisen osuuden näin saatavasta hyödystä.

Kohdan 1 tarkoituksena on tunnistaa toimintatavat, jotka rajoittavat kilpailua tai joilla on kilpailua rajoittava vaikutus. Kohdan 3 avulla etsitään mahdollisia kilpailua edistäviä vaikutuksia. Näin ollen kilpailua rajoittavat ja edistävät vaikutukset tasapainotetaan. Jos menettelyn kokonaisvaikutukset osoittavat, että menettely edistää pikemminkin kilpailun tehokkuutta kuin rajoittaa sitä, menettely katsotaan SEUT 101 artiklan mukaisesti lailliseksi.

2.2.1 SEUT 101 artiklan mahdollistama poikkeaminen yhtiöiden välisessä sopimisessa

Artiklassa 101 todetaan, että yritysten välinen kilpailua rajoittava yhteistyö vääristää tasapuolisia toimintaedellytyksiä ja on haitallista sekä kuluttajille että muille yrityksille. Artiklassa kielletään yritysten väliset sopimukset, esimerkiksi kartellit. Kuitenkin, jos sopimusten avulla parannetaan tuotantoa tai tuotteiden jakelua tai edistetään teknistä tai taloudellista kehitystä, on kiellosta mahdollista poiketa. Poikkeuksen myöntämisen edellytyksenä on, että kuluttajat hyötyvät, eikä sopimuksella aseteta tarpeettomia rajoituksia tai pyritä poistamaan kilpailua merkittävältä osalta kyseisiä tuotteita. Poikkeuksia ei myönnetä tapauskohtaisesti, vaan ne säännellään yleensä ryhmäpoikkeusasetuksilla. Sopimukset, joiden niiden merkitys on vähäinen tai niillä on vain vähän vaikutusta markkinoihin, ovat sallittuja. Tällaiset sopimukset ovat usein tarkoituksenmukaisia pk-yritysten yhteistyössä.

2.3 Määräävän markkina-aseman väärinkäyttö (SEUT 102)

Kilpailulain ja EU:n toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT 102 artikla) mukaan määräävän markkina-aseman väärinkäyttö on kielletty. Väärinkäyttö voi ilmetä esimerkiksi hinnoittelussa, jossa hinta on kohtuuttoman korkea. Väärinkäyttöön voi

liittyä myös toimituksesta kieltäytyminen tai yksinmyynti- tai yksinostosopimukset. On tärkeää huomata, että sinällään määräävä markkina-asema ei ole laitonta, kunhan sitä ei käytetä väärin.²⁴ Määräävän markkina-aseman väärinkäyttöä tarkastellaan tarkemmin omassa kappaleessaan.

2.4 Kilpailulainsäädännön valvonta

Suomessa KKV, eli Kilpailu- ja kuluttajavirasto, on vastuussa kilpailun valvonnasta. Yksi sen tehtävistä on EU-lainsäädännön soveltaminen Suomessa. Euroopan komissio on EU:n toimielin, joka huolehtii kilpailuvalvonnasta unionin alueella. Lisäksi EU:n alueella toimii ECN-verkosto (European Competition Network), jossa jäsenvaltioiden kilpailuviranomaiset tekevät yhteistyötä.²⁵

Markkinaoikeus on erityistuomioistuin, joka toimii kansallisella tasolla ja jonka tehtäviin kuuluu kilpailu- ja valvonta-asioiden sekä markkinaoikeudellisten asioiden käsittely²⁶. Markkinaoikeuden johtajana toimii ylituomari. Ylituomarin ja markkinaoikeustuomarien lisäksi oikeuden kokoonpanossa on asiantuntijajäseniä, jotka ovat erikoistuneet kilpailuasioihin, kuten kilpailuoikeuteen, taloustieteeseen ja elinkeinoelämään.²⁷

Markkinaoikeuden tehtävä kilpailuasioissa on seuraamusmaksun määrääminen KilpL 12 § 3 mom:n mukaisesti KKV:n esitykseen perustuen. On kuitenkin huomattava, että tuomioistuin tekee päätöksen itsenäisesti esityksen perusteella, se ei ole sidottu KKV:n esitykseen. Yhtenä esimerkkinä on Markkinaoikeuden päätös, jossa isännöintikartellin tapauksessa markkinaoikeus määräsi KKV:n ehdottamaa pienemmän seuraamusmaksun.²⁸ KKV on valittanut markkinaoikeuden päätöksestä korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Markkinaoikeus ei kuitenkaan ole oikeutettu tekemään päätöstä

---

²⁴ Työ- ja elinkeinoministeriö Kilpailulainsäädäntö.

²⁵ Oinonen, 2016.

²⁶ Markkinaoikeus, 2021

²⁷ Markkinaoikeus, 2021.

²⁸ MAO:H409/2022.

seuraamusmaksusta esimerkiksi kilpailunrajoituksesta kärsineen yrityksen esityksen perusteella. Tuomioistuimen päätökseen voi hakea muutosta valittamalla korkeimpaan hallinto-oikeuteen.

Euroopan komissio on itsenäisempi toimija kuin kilpailu- ja kuluttajavirasto sekä markkinaoikeus. Komissiolla on sekä tutkinnan suorittamisen että seuraamuksen määräämisen rooli. Se voi määrätä seuraamussakon yritykselle, joka on rikkonut kilpailusääntöjä tutkintansa päätteeksi. Yrityksellä on kuitenkin oikeus valittaa Euroopan unionin yleiseen tuomioistuimeen, jos se katsoo komission päätöksen olevan virheellinen tai jos tutkintaprosessissa on ollut virheitä.²⁹

---

²⁹ Oinonen, 2016, s. 348.

3 Sopimusoikeus ja sopimus

3.1 Sopimusoikeuden yleiset periaatteet

Sopimusoikeuden tärkein laki on oikeustoimilaki, joka soveltuu kaikkiin sopimuksiin. Oikeustoimilaissa määritellään sopimusta koskevat perussäännöt muun muassa miten sopimus syntyy, minkälainen sopimus on pätevä, sopimuksen pätemättömyys (esim. kiskonta, väärennös) ja sopimuksen sovittelu tilanteessa, jossa sopimusehdot ovat kohtuuttomat.^{30, 31} Oikeustoimilakia täydentävät tietyissä tilanteissa erityislait, kuten kuluttajansuojalaki ja työsopimuslaki.

Sopimusoikeuden tärkeimpiä periaatteita ovat sopimusvapaus, muotovapaus ja sopimuksen sitovuus. Sopimusvapaus tarkoittaa, että osapuolet voivat vapaasti päättää, solmivatko sopimuksen, kenen kanssa solmivat sen ja millaisilla ehdoilla solmivat sen. Muotovapaus tarkoittaa, että sopimus voi olla millainen tahansa, suullinen tai kirjallinen, sopimusmuodolle ei ole asetettu erityisiä muotovaatimuksia.³²

Sopimuksen tulkinnassa keskeinen tavoite on selvittää, mitä osapuolet ovat sopimuksella tarkoittaneet ja mihin sopimuksella on pyritty. Tulkinnan kannalta tärkein hyödynnettävä aineisto on sopimusasiakirja. Siihen voi kuulua erilaisia liitteitä ja suunnitelmia. Myös sopimuksen ulkopuolista aineistoa voidaan käyttää, kuten sopimusneuvottelujen aikaisia muistioita tai sähköpostiviestittelyä. Tätä kutsutaan objektiiviseksi kontekstitulkinnaksi. Sopimusta tulkitaan aina osana toimintaympäristöään. Kontekstitulkinnan hyödyntämisessä kriteerinä on, että se pystytään liittämään osapuolten tarkoituksen selvittämiseen.³³

---

³⁰ Saarnilehto & Annola, 2018.

³¹ Hietala, Järvensivu, Kaivanto & Kyläkallio, 2021.

³² Hemmo & Hoppu, 2021.

³³ Annola 2016.

Mikäli sopimuksen tulkinnan avulla todennetaan, että sopimus on ollut sopijaosapuolten yhteinen tarkoitus, nousee se ratkaisevaan asemaan ja syrjäyttää esimerkiksi sanamuodon mukaisen tulkinnan.³⁴

Laadittua sopimusta tulkittaessa sopimusaines on osoitettava osaksi tulkinta-aineistoa. Vasta sen jälkeen osoitetusta tulkinta-aineistosta voidaan todentaa sopimuksen sisältö. Sopimuksen sisällön vahvistamisen jälkeen sopimuksen velvoitteet ovat selvillä.

Tutkinta-aineiston kautta esimerkiksi yritysten välinen sopimus liitetään tarkastelussa sen todelliseen tulkintaympäristöön, liike-elämään ja markkinoille. Sopimusosapuolet ovat ensisijaisesti itse vastuussa ja oikeutettuja päättämään keinoista, joilla arvioidaan oikeustoimen kohtuuttomuutta. Sopimusoikeudessa sopimusosapuolille on annettu päätäntävalta. Tämä on merkittävä ero kilpailuoikeuteen verrattuna.

Seuraavaksi tarkastellaan sopimusoikeuden yleisiä periaatteita, joita ovat sopimusvapaus ja sopimuksen sitovuus, heikomman osapuolen suoja, kohtuusperiaate, lojaliteettiperiaate ja vilpittömän mielen suoja.

3.1.1 Sopimusvapaus

Sopimusten tekemisessä periaatteena on sopimusvapaus. Käytännössä tämä tarkoittaa, että ketään ei voi pakottaa tekemään sopimuksia tai muita oikeustoimia.³⁵ Tämä tarkoittaa, että sopijaosapuoli päättää vapaasti missä muodossa, minkälaisin ehdoin ja kenen kanssa tekee sopimuksen.³⁶

Sopimuksilla ei yleensä ole tiukkoja vaatimuksia muodon, sisällön tai rakenteen suhteen, joten sopimukset voivat vaihdella suuresti sekä sisällöltään että ulkoasultaan. Sopimusvapaus, jota voidaan myös kutsua päätäntävapaudeksi, koskee sekä yksilöitä että oikeushenkilöitä. Lisäksi sopimusvapauden piiriin kuuluvat muun muassa

---

³⁴ Dodue (2024) Sopimuksen tulkinta, artikkeli

³⁵ Hoppu – Hoppu 2016, 74.

³⁶ Kaisto 2020, 34–35.

muotovapaus, sisältövapaus, tyyppivapaus ja purkuvapaus. On kuitenkin huomattava, että purkuvapaus ei anna oikeutta purkaa sopimusta ilman perusteltua syytä.³⁷ Yleensä sopimuksen purkamisen on mahdollista tilanteissa, joissa toinen sopijapuoli on rikkonut sopimusehtoja.³⁸

3.1.2 Sopimuksen sitovuus

Sopimusvapauteen sopimusten sitovuus. Tämä tarkoittaa, että sopimukset ovat sitovia osapuoliaan kohtaan. Sopimusta ei voi muuttaa tai peruttaa yksipuolisesti, elleivät osapuolet sopineet tästä erikseen. Laki varallisuus oikeudellisista oikeustoimista (228/1929, OikTL) 1.1 § tukee tätä periaatetta. Tämän säännöksen mukaan tarjous sopimuksen tekemisestä ja sellaiseen tarjoukseen annettu vastaus sitovat tarjouksen tekijää ja vastauksen antajaa.

Oikeustoimilain 1.1 §:n lisäksi laki sisältää muita normeja, jotka perustelevat sopimusten sitovuutta. Esimerkiksi laki sisältää seurausnormeja, jotka määrittelevät, että sopimusrikkomuksesta voi seurata vahingonkorvausvastuu.³⁹ Ostajalla on oikeus vaatia vahingonkorvausta myyjältä, jos myyjä ei täytä sopimusta ja toimita tuotetta sovitusajassa.

Kauppalain (355/1987, KL, 5 luvun 22 §:n) mukaan, jos tavaraa ei luovuteta tai se luovutetaan liian myöhään eikä tämä johdu ostajasta tai ostajan puolella olevasta seikasta, ostaja saa tämän luvun säännösten mukaisesti vaatia sopimuksen täyttämistä tai purkaa kaupan sekä lisäksi vaatia vahingonkorvausta.

On tärkeää huomata, sopimukset ovat sitovia, kun sopimuksia tehdään, niiden ehtoja on noudatettava, ja tämä periaate vahvistetaan ja toteutetaan oikeudellisten päätösten

---

³⁷ Saarnilehto ym. 2012, 736.

³⁸ Kaisto 2020, 34–35.

³⁹ Hemmo 2003, 14.

kautta. Suomessa tuomioistuimet antavat päätöksiä, joissa sopimuksen osapuoli velvoitetaan täyttämään sopimusvelvoitteensa tai maksamaan vahingonkorvausta tai sopimussakkoa sopimuksen rikkomisen seurauksena.⁴⁰

3.1.3 Heikomman suoja ja kohtuusperiaate

Lainsäädäntö on tunnistanut tarpeen suojella sopimussuhteissa heikommassa asemassa olevaa osapuolta tietyissä tilanteissa, esimerkiksi kuluttajat ja vuokralaiset⁴¹ ovat sopimussuhteiden heikompia osapuolia ja siten erityisen suojan tarpeessa.

Kuluttajia suojataan kuluttajansuojalain avulla, kun taas vuokralaisia suojataan asuinhuoneiston vuokrauksesta annetulla lailla nojalla. Oikeustoimilaki määrittelee sopimuksen pätemättömyyden. Sopimus on pätemätön, jos se on saavutettu hyväksikäyttämällä toisen osapuolen hätää, ymmärtämättömyyttä, ”kevytmielisyyttä” tai riippuvuutta toisesta.

Kohtuusperiaate tarkoittaa, että vain kohtuulliset sopimukset ovat sitovia. Sopimus, joka on kohtuuton, ei välttämättä ole sitova. Kohtuullisuuden arvioinnissa on huomioitava suoritusten tasapaino, eli ovatko molemmat suoritukset samanarvoisia. Kohtuullisuuden määrittäminen perustuu kokonaisvaltaiseen harkintaan.⁴² Oikeustoimilain (OikTL) 26 §:ssä säädetään kohtuullisuudesta. Tämä pykälä määrittelee, missä tilanteissa kohtuuttomuutta voidaan sovitella ja mitkä seikat on otettava huomioon kohtuuttomuuden arvioinnissa.

---

⁴⁰ Hemmo 2003, 14–15

⁴¹ Saarnilehto – Annola 2018, s. 23.

⁴² Saarnilehto – Annola 2018, s.22.

3.1.4 Lojaliteettiperiaate

Sopimustilanteissa osapuolet tavallisesti tavoittelevat omien etujensa maksimointia ja pyrkivät neuvottelemaan itselleen mahdollisimman suotuisan sopimuksen. Kuitenkin lojaliteettiperiaate edellyttää, että sopimuksen velvoitteita täyttäessään osapuolet eivät saa toimia yksinomaan omien etujensa mukaisesti, vaan heidän on huomioitava myös toisen osapuolen edut ja oikeudet. Tämä periaate on erityisen tärkeä pitkäaikaisten sopimusten solmimisessa.⁴³

Lojaliteettiperiaate voi tuoda sopimukseen uusia velvoitteita, jotka eivät alun perin kuuluneet sopimukseen. Esimerkiksi velvollisuus antaa huomautus tai ilmoitus alkaa jo sopimusneuvottelujen aikana. Periaatteen merkitys on suurelta osin sidoksissa sopimussuhteeseen. Tilanteet, joissa osapuolet ovat vuorovaikutuksessa ja riippuvaisia toisistaan, korostavat lojaliteettiperiaatteen merkitystä. Asiantuntemus ja sopimussuhteen pitkäaikaisuus vahvistavat lojaliteettiperiaatteen vaikutusta.⁴⁴

3.1.5 Vilpittömän mielen suoja

Vilpittömän mielen tarkoittaa hyväuskoisuutta, jota hyväksikäytetään. Sopijaosapuoli ei ole ollut tietoinen eikä pitänyt kukaan tietää tietyn seikan olemassaolosta. Tahdonilmaisun oikeudellinen vaikutus voi jäädä puutteelliseksi, jos vastaanottaja on ollut vilpittömässä mielentilassa.⁴⁵

Oikeustoimilaki sisältää monia viittauksia vilpittömän mielen suojeluun ja sen erityisiin soveltamiskohtiin. OikTL 39 § korostaa, että vilpittömän mielen arvioinnissa keskeistä on oikeustoimen tekemisen hetki. Tämä tarkoittaa, onko henkilö ollut tietoinen jostakin olosuhteesta tai siihen johtaneesta tekijästä oikeustoimen tekohetkellä. Tästä voidaan

---

⁴³ Hemmo 2008

⁴⁴ Saarnilehto – Annola 2018, 24–25.

⁴⁵ Hoppu – Hoppu 2016, s. 59.

päätellä, että sopimuksen vastaanottajan on oltava tietoinen näistä seikoista, jotta tahdonilmaisu - kuten sopimuksen solmiminen - voi tulla kyseeseen.

3.2 Sopimus

Sekä luonnolliset että juridiset henkilöt ovat oikeustoimikelpoisia. Oikeustoimi viittaa yksityiseen tahdonilmaisuun, jonka avulla oikeuksia voidaan luoda, muuttaa, mitätöidä tai siirtää.⁴⁶ Juridisesta näkökulmasta sopimus on kahden tai useamman tahon tahdonilmaus, jota voidaan pitää oikeustoimien sarjana. Sopimuksen tekeminen perustuu molempien osapuolten vapaaseen tahtoon. Jos sopimusehtoja ei ole erikseen määritelty, sovelletaan tahdonvaltaista lainsäädäntöä.

Suomessa sopimusoikeutta säätelevät useat lait, ja lisäksi sopimusoikeuden alueella vallitsevat oikeusperiaatteet ovat tärkeitä lähteitä sopimusten arvioinnissa. Nämä oikeusperiaatteet ovat muodostuneet oikeuskäytännön myötä.⁴⁷

Sopimusoikeuden pääasiallinen lainsäädäntö on oikeustoimilaki (OikTL), joka koskee varallisuus oikeudellisia oikeustoimia. Oikeustoimilaki niin sanottuna yleislakina määrittelee sopimuksen syntymisen. OikTL:n säännökset ovat tahdonvaltaisia eli dispositiivisia, mikä tarkoittaa, että ne voidaan syrjäyttää asianosaisten tahdonilmaisulla.⁴⁸

---

⁴⁶ Kaisto – Tuomisto 2008, s. 3.

⁴⁷ Saarnilehto – Annola 2018, s. 16

⁴⁸ Hoppu – Hoppu 2016, s. 67

3.2.1 Sopimuksen syntyminen

Sopimusoikeus on osa yksityisoikeutta ja tarkemmin ottaen se kuuluu velvoiteoikeuden alaan. Sopimus syntyy, kun kaksi luonnollista henkilöä tai luonnollinen ja juridinen henkilö pääsevät yhteisymmärrykseen jostakin sopimuksen kohteena olevasta asiasta.

Sopimus voidaan solmia usein eri tavoin. Se voi alkaa suullisista sopimusneuvotteluista, joissa osapuolet saavuttavat tarvittavan yhteisymmärryksen. Sopimus voi syntyä myös kirjeenvaihdon tai sähköpostiviestien kautta. Kun yhteisymmärrys on saavutettu, siitä voidaan laatia kirjallinen sopimusasiakirja.⁴⁹ Sopimus voi periaatteessa olla joko suullinen tai kirjallinen. Kuitenkin on suositeltavaa, että sopimus laaditaan aina kirjallisesti. Kirjallisen sopimuksen hyöty on sen todistettavuus. Jos erimielisyyksiä ilmenee, on helpompaa osoittaa, mitä osapuolet ovat sopineet.

Joissakin tapauksissa sopimus voi syntyä ilman henkilön tahdonilmausta. Tällä tarkoitetaan hiljaista, konkludenttista sopimusta. Henkilön halu sitoutua sopimukseen ilmenee hänen toiminnastaan. Esimerkiksi pelkkä pään nyökkäys voi tulkitaan tarjouksen hyväksymiseksi. On myös mahdollista, että hiljaisuus tulkitaan tahdonilmaisuksi.

3.2.2 Sopimuksen syntyminen oikeustoimilain (OikTL:n) mukaan

Oikeustoimilaki soveltuu pääasiassa varallisuus oikeudellisiin oikeustoimiin, mutta sen säännöksillä on merkitystä myös varallisuus oikeuden ulkopuolella. Sopimuksen syntyminen ei edellytä, että sopimuksen osapuolet antaisivat tarjouksen ja vastauksen oikeustoimilain luvun 1 mukaisesti. Kun osapuolet pääsevät yksimielisyyteen sopimukseen sitomisesta ja sen sopimussisällöstä, katsotaan sopimuksen syntyneen. Sopimukseen sitoutumisen halukkuus on ilmaistava selkeästi toiselle osapuolelle, mutta sopimuksen syntymiseksi ei ole välttämätöntä, että tämä tapahtuisi erillisten, OikTL:n

---

⁴⁹ Hoppu – Hoppu – Hoppu 2020, s. 58.

mukaisten tarjouksen ja vastauksen avulla. Sopimus voi syntyä ilman erityistä tahdonilmaisua, yleensä osallistumalla yhteisössä yleisesti vallitsevaan käytäntöön.

3.3 Sopimus kilpailulain ja sopimusoikeuden näkökulmasta

Sopimusoikeus ja kilpailuoikeus kuuluvat liike- ja markkinatalouden perustaan. Sopimus on keskeinen oikeudellinen väline osapuolten välisten suhteiden määrittämisessä⁵⁰ Sopimusoikeus täydentää kilpailuoikeutta erityisesti kartellisopimusten kohdalla. Keskeisinä eroavuuksina oikeudenalojen välillä ovat pakottavuus, sopimusosapuolten kohtelu ja asema, pätemättömyyden eri muodot sekä sopimuksen tulkinta.

Kilpailulaki on velvoittavaa verrattuna sopimuslakiin ja siten se kumoaa sopimuksen ehdot, jotka ovat sen kanssa ristiriidassa. Oikeustoimilaki on tahdonvaltaista eli sopimusten tulee olla tehty vapaasta tahdosta. Se antaa osapuolille vapautta sopia myös oikeustoimen sisällöstä.

Sopimusoikeuden tahdonvaltaisuuden takia sopimusosapuolet voivat omien ja yhteisten etujensa mukaisesti poiketa lainsäädännöstä, ellei laissa ole toisin määrätty tai se ei ole kiellettyä. Sopimusoikeuden tahdonvaltaisuus liittyy olennaisesti yhteen oikeudenalan keskeisimmistä periaatteista, eli sopimusvapauden periaatteeseen.⁵¹ Tämä tarkoittaa, että sopimusosapuolet voivat määritellä sopimusehdot esimerkiksi sopimuksen tavoitteen ja yhdessä sovitun oikeudellisen tilan muutoksen mukaisesti, kunhan ehdoissa pysytään lainsäädännön asettamissa rajoissa. Tästä syystä voidaan poiketa dispositiivisesta kilpailulaista.

Sopimusoikeudessa kiinnitetään huomiota sopimusosapuolten kohteluun. Oikeudenala arvioi, millaisia vaikutuksia erilaisilla toimilla on oikeustoimeen sopimusosapuolten näkökulmasta. Osapuolilla on vaihtoehtoja tilanteen ratkaisemiseksi ja joissakin

---

⁵⁰ Edilex artikkeli sopimusoikeuden ja kilpailuoikeuden yhteispeli. 2024.

⁵¹ Norros, 2018, s. 28.

tapauksissa sopimuksen osapuolilla on mahdollisuus valita sopivin ratkaisu oikeustoimen kannalta.

Jos oikeustoimilain säännös on ristiriitainen kilpailulain säännöksen kanssa, silloin sovelletaan kilpailulakia. Jos taas kilpailulaista ei löydy tarkkaa säännöstä, voidaan soveltaa oikeustoimilakia.

Kilpailulain mukaan osapuolta koskevista toimista päättää Kilpailu- ja kuluttajavirasto (KKV) tai markkinaoikeus. Osapuolilla on oikeus tulla kuulluksi, mutta se ei oikeutta määräämään oikeustoimen kohtalosta. Sopimusoikeuden lähtökohtana on, että osapuolet voivat sopia ensin oikeustoimen sisällöstä ja vasta toissijaisesti asiaan puuttuu ulkopuolinen taho. Sopimusvapauden periaate koskee myös kartellisopimuksia.

Kilpailulain ja sopimusoikeuden tulkinta sopimuksesta on erilainen. Objektiiivinen kontekstitulkinta auttaa määrittämään osapuolten tahtoa kartellisopimuksessa. Miten sopimusosapuolet vaikuttavat liiketoimintaansa sopimuksella? Mitä osapuolet ovat halunneet sopia sopimuksessa? Objektiiivisella kontekstitulkinnalla on mahdollista vastata näihin kysymyksiin kilpailuoikeudellisessa ympäristössä. Sopimusta tulisi tulkita osana sopimusosapuolten liiketoimintaa ja markkinoita. Kilpailuoikeudellinen sopimuksen käsite on laajempi kuin sopimusoikeudellinen. Sopimusoikeudelliseen sopimukseen voi sisältyä myös ns. herrasmiessopimukset ja yhdenmukaiset menettelytavat. Sopimussisältö voi muodostua osapuolten tietojenvaihdosta ja muusta materiaalista.

4 Kartellit

Kartelleilla tarkoitetaan liike-elämässä yritysten yhteenliittymää, jonka tarkoituksena on rajoittaa yritysten välistä kilpailua ja sen seurauksena saada yritykselle monopoli tai siihen verrattava asema markkinoilla esimerkiksi määräävä markkina-asema. Kartellit pyrkivät vaikuttamaan hintatason, rajoittamaan hyödykkeen tarjontaa ja rajoittamaan kilpailua sopimalla keskenään hyödykkeiden toimittamisesta ja hintatasosta. Kartellit rajoittavat kilpailua aiheuttaen taloudellista vahinkoa asiakkaille, markkinoille ja koko yhteiskunnalle.

4.1 Kartellien syntyyn vaikuttavat tekijät

Kartellien muodostumista edesauttaa tilanteet, joissa markkinoille on vaikea tulla uusien kilpailijoiden ja vallitsee vähäinen kilpailu. Oligopoli, jossa on harvoja kilpailijoita, suosii kartellien syntyä. Kun yrityksiä on markkinoilla vähän se helpottaa yritysten välistä yhteistyötä ja yhteisymmärrystä. Tällöin myyjän markkinaosuus on suuri. Jos alalla on paljon yrityksiä, on hankalampaa saavuttaa yritysten välinen yhteisymmärrys. Näin ollen yritysten vähäinen määrä⁵² markkinoilla helpottaa kartellien syntymistä.

Alalle tulon esteet ovat keskeisiä kartellien kannalta, sillä ne mahdollistavat hinnan nostamisen ja tuotannon rajoittamisen. Jos uusia yrityksiä houkuteltaan markkinoille, kartellin hyöty voi houkutella niitä liittymään. Tuotteiden yhtäläisyys ja markkinoiden vakaus myös edistävät kartellisopimusten syntymistä, koska ne helpottavat sopimuksen ehtojen ylläpitämistä. Kartelliin kuukuvien yritysten on silloin helpompi sopia hinnoista⁵³.

---

⁵² Leivo ym. 2012, 229–230.

⁵³ Leivo ym. 2012, 229–230.

Kilpailukieltosopimus estää sopimuksen osapuolia kilpailemasta keskenään, ja sitä käytetään usein yrityskaupoissa tai yhteisyritysten perustamisessa. Tällainen sopimus suojaa ostajaa välittömältä kilpailulta kaupan jälkeen ja katsotaan tarpeelliseksi, jos se on välttämätön järjestelyn tavoitteiden saavuttamiseksi. Kilpailukieltosopimusta käytetään tyyppillisesti, kun perustetaan yhteisyritys tai tehdään yrityskauppaa, tällöin tavoitteena suojata ostajaa välittömältä kilpailulta kaupan jälkeen. Yrityskaupassa ostajan riskinä on, että myyjä perustaa uuden kilpailevan yrityksen heti kaupan jälkeen ja houkuttelee entiset asiakkaansa uuden yrityksen asiakkaiksi⁵⁴. Tietyissä tilanteissa kilpailukieltosopimus on välttämätön järjestelyjen tavoitteiden saavuttamiseksi, ja tällaisissa tapauksissa se voidaan katsoa hyväksyttäväksi.

4.2 Kartellien eri muodot

Kilpailu yritysten välillä on yhteiskunnalle hyödyllistä, sillä se usein johtaa parempien ja laadukkaampien tuotteiden ja palveluiden tuottamiseen edullisemmin. Kilpailun ansiosta markkinoille tuodaan täysin uusia tuotteita. Kartelleissa yritykset päättävät yhdessä esimerkiksi hinnoista, hinnankorotuksista tai asiakkaiden jakamisesta, korvaten näin keskinäisen kilpailun. Tämä rikkoo kilpailun sääntöjä.

Kartellit pyrkivät lisäämään liikevoittojaan monin eri tavoin. Kartellin eri muodot voivat olla hintakartelli, markkinoiden ja/tai asiakkaiden jakaminen, tarjouskartelli, tuotannon tai teknisen kehityksen rajoittaminen, ostokartelli ja tietojen vaihtaminen. Nämä yhteistyön muodot eivät sulje toisiaan pois, vaan ne usein täydentävät toisiaan.

Kartellisopimus voi olla sitova kirjallinen sopimus, mutta se voi myös kattaa laajan valikoiman yhteisymmärryksen ja yhteistyön muotoja. Kartelli voi olla perustua myös suulliseen sopimukseen tai muuhun yhteisymmärrykseen.⁵⁵

---

⁵⁴ Aalto-Setälä ym. (2016, 166).

⁵⁵ Kilpailu- ja kuluttajavirasto, Kartellit ja muut horisontaaliset kilpailunrajoitukset

Kilpailunvastaisiksi tulkitaan sopimukset ja tiedonvaihto yrityksen ja sen kilpailijoiden välillä, jotka vähentävät yrityksen strategista epävarmuutta markkinoilla esimerkiksi tuotantokustannusten, liikevaihdon, kapasiteetin ja markkinointisuunnitelmien osalta.

56

Kartelleja esiintyy monissa eri muodoissa.^{57, 58} Yleisimpiä esimerkkejä kartelleista ovat hintakartellit, markkinoiden tai asiakkaiden jakaminen, tarjouskartellit, tuotannon tai teknisen kehityksen rajoittaminen, ostokartellit ja tietojen vaihto, joita tarkastellaan myöhemmin tarkemmin.

4.3 Horisontaaliset kartellit

Yritysten välinen yhteistyö voi olla horisontaalista tai vertikaalista. Yritysten välistä horisontaalista yhteistyötä, joka haittaa kuluttajien ja muiden toimijoiden mahdollisuuksia ja rajoittaa kilpailua, kutsutaan kartelliksi.

Yritykset ovat saattaneet sopia esimerkiksi kauppahinnoista, tuotannon rajoittamisesta, kauppaehtoista tai markkinoiden jakamisesta keskenään. Kartellissa on usein sovittu samanaikaisesti useista kilpailua rajoittavista yhteistyömuodoista. Kartellien horisontaalisen yhteistyön riskinä on hintojen nostaminen monopolin tasolle, mikä asettaa kuluttajan epäedulliseen asemaan.

Kartelli koostuu tyypillisesti kahdesta tai useammasta yrityksestä, jotka ovat tehneet yhteisen sopimuksen ja/tai yhdenmukaistaneet toimintatapansa. Kartellit poikkeavat muista sopimuksista siten, että niiden ainoa tavoite on rajoittaa kilpailua, eikä niillä ole tasapainottavaa hyötyä. Joissakin tapauksissa kilpailijoiden välinen yhteistyö voi tuoda

---

⁵⁶ EU:n asetus (EY) N:o 1/2003, annettu 16 päivänä joulukuuta 2002, perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklassa vahvistettujen kilpailusääntöjen täytäntöönpanosta

⁵⁷ Kilpailu- ja kuluttajavirasto, esimerkkejä erilaisista kartelleista

⁵⁸ EU:n asetus (EY) N:o 1/2003, annettu 16 päivänä joulukuuta 2002, perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklassa vahvistettujen kilpailusääntöjen täytäntöönpanosta

hyötyjä, kuten mittakaavaetuja ja nopeutettua tuotekehitystä, kilpailun rajoittamisen lisäksi. Tällöin voidaan arvioida yhteistyön hyödyllisiä ja haitallisia vaikutuksia.

Kartelleissa ei ole tasapainottavia hyöty- ja haittatekijöitä, joten niiden osalta vertailua ei voida tehdä. Kun kartelliin kuuluva yritys tuottaa vähemmän, mutta saa suurempia voittoja, vaikuttaa se haitallisesti yhteiskuntaan ja kuluttajiin. Kartellien toiminnan seurauksena resurssit jakautuvat epätasaisesti ja tehokkuus heikkenee yhteiskunnassa, minkä vuoksi ne ovat kiellettyjä lähes kaikkialla maailmassa.⁵⁹

Markkinoiden allokontitehokkuus kuvaa tilannetta, jossa resurssit on jaettu tavalla, joka tuottaa suurimman mahdollisen hyödyn. Kun talous on alloktiivisesti tehokas, tuotteet ja palvelut tuotetaan ja kulutetaan tavalla, joka maksimoi yhteiskunnallisen hyödyn. Kartellissa alloktiivinen tehokkuus heikkenee, kun yritykset pyrkivät kontrolloimaan hintoja (esimerkiksi hintojen nostaminen) ja tuotantoa (tuotannon rajoittaminen). Tämä vähentää vaihdantaa ja johtaa ylihinnotteluun, mikä puolestaan johtaa vaurauden siirtymiseen kuluttajilta kartellin jäsenille.

Kartellit vaikuttavat myös negatiivisesti dynaamiseen tehokkuuteen, sillä kilpailun puuttuessa tuottavuus laskee ja teknologinen kehitys hidastuu. Tätä kutsutaan dynaamiseksi tehokkuustappioksi. Kartelliin kuuluvat yritykset ovat suojassa kilpailupaineilta, jotka normaalisti ohjaisivat niitä kohti kustannustehokkuutta ja innovaatioita.⁶⁰

Yrityksillä, jotka kuuluvat kartelliin, ei yleensä ole taloudellista kannustinta parantaa tuotteidensa laatua tai kehittää uusia innovaatioita. Tämä johtaa talouden alloktiivisen ja dynaamisen tehokkuuden heikkenemiseen.⁶¹

---

⁵⁹ Leivo ym. 2012, 218.

⁶⁰ Leivo ym. 2012, 218–219.

⁶¹ Aalto-Setälän ym. 2016, 131–132.

4.3.1 Hintakartellit

Yhteinen hintataso on usein osa kartellisopimusta. Markkinoilla hinta on merkittävä tekijä kulutus- ja tuotantopäätöksissä. Kuluttajat tekevät valintansa usein tuotteen hinta-laatusuhteen perusteella.

Yritykset, jotka tarjoavat tuotteita, tekevät päätöksensä suurelta osin kuluttajien kysynnän mukaan. Tämä johtaa hintakilpailuun, jossa kuluttajille tarjotaan eri hintaisia tuotteita. Kuluttaja voi valita parhaan hinta-laatusuhteen omaavan tuotteen, mikä antaa sen tarjoavalle yritykselle hyvät mahdollisuudet menestyä.

Hintakartellista on kysymys yritysten välisestä yhteisymmärryksestä tai sopimuksesta, jolloin hintakilpailun estyessä markkinoiden itseohjautuvuus häiriintyy. Hintakartellit voidaan jakaa ostokartelleihin, myyntikartelleihin ja ehtokartelleihin.⁶²

Osto- ja myyntikartelleissa samalla tuotanto- tai jakelutasolla toimivat tavaroiden tai palvelujen myyjät tai ostajat sopivat tuotteiden hinnoista. Ehtokartelleissa ei sovita suoraan hinnoista, vaan keskitytään muihin hintaan vaikuttaviin tekijöihin, kuten alennuksiin, toimitusmaksuihin, ehtoihin, provisioihin tai maksuohjelmiin. Sovittaessa hinnoista, voidaan sopia, ettei tiettyä hintaa saa ylittää tai alittaa, tai voidaan antaa suosituksia hinnoittelusta. Nämä käytännöt katsotaan kilpailun rajoituksiksi, koska suositusten uskotaan johtavan yhdenmukaiseen hinnoitteluun.⁶³

Kilpailulain 2 luvun 5 §:n mukaan kilpailukäyttäytymisen koordinointi kilpailevien yritysten kesken on kielletty, koska se on vakava kilpailunrajoitus. Sekä myynti- että ostohinnoista sopiminen on kielletty.

Hinnan määrittelyssä voidaan sopia hinnasta, tai se voi tarkoittaa myös vähimmäis- tai enimmäishinnan määrittämistä tai suosituksia näistä. Tavoitehinnasta sopiminen viittaa hintatasoon, johon pyritään pääsemään tuotantoa rajoittamalla kartellisopimuksen

---

⁶² Aalto-Setälä ym. 2016, 134–135.

⁶³ Kallioinen, Mika: Kartellien maa. 2022

avulla. Hintakartellin kieltämisessä ratkaisevaa on kartellitoiminnan oletetut tai todelliset vaikutukset markkinoihin.

Hintakartelleihin sisältyvät myös tietojenvaihtokartellit, joissa kilpailijat vaihtavat keskenään luottamuksellista tietoa, kuten hintoja, asiakassuhteita, markkinaosuuksia tai muita vastaavia seikkoja. Tietojenvaihto katsotaan kielletyksi, jos vaihdettava tietoa on luottamuksellista ja sellaista, jota voidaan pitää yrityksen liikesalaisuutena.

Kiintiösopimukset viittaavat kokonaistuotannon rajoittamiseen kiintiöjärjestelmän avulla, jonka kartellin jäsenet luovat⁶⁴. Tällöin sovitaan kunkin jäsenen tuotanto- ja myyntimääristä. Jakoperusteina voidaan käyttää aikaisempien vuosien markkinaosuuksia, ja ne voivat olla esimerkiksi prosenttiosuuksia kokonaismarkkinoista.

4.3.2 Markkinoidenjakokartelli

Markkinoiden jakokartellissa yritykset sopivat, miten markkina-alueet tai asiakkaat jaetaan kartellin jäsenten kesken. Tämän seurauksena hinnat saattavat nousta, koska kartelliin kuuluva myyjä kohtaa vähemmän kilpailua. Tämä myös vähentää asiakkaiden vaihtoehtoja. Sopimus voi koskea myös maantieteellisten alueiden tai asiakasryhmien jakamista. Markkina-alueiden jakokartellissa jokainen yritys toimii omalla määritellyllä alueellaan, eikä yritykset kilpaile toistensa toiminta-alueilla. Tämä voi johtaa tilanteeseen, jossa toiminta-alueella ei ole kilpailijaa, ja kuluttajalla on vain yksi vaihtoehto - alueella toimiva yritys. Markkina-alueiden jakautuminen ei välttämättä merkitse yhdenmukaisia hintoja kartellin yritysten välillä, koska hintataso voi vaihdella huomattavasti eri alueilla.⁶⁵

Asiakkaiden jakamisessa kartellin jäsenet tekevät sopimuksen eri asiakkaille toimitettavista tavaroista. Tällöin jokaisella kartellin jäsenellä voi olla tietty kiintiö

---

⁶⁴ Leivo ym. (2012, s. 225)

⁶⁵ Aalto-Setälä ym. 2016, 158; Leivo ym. 2012, 225–226.

kullekin asiakkaalle, ja ne voivat vaihdella siinä, mikä yritys milloinkin toimittaa tavaran asiakkaalle.⁶⁶

4.3.3 Tarjouskartelli

Tarjouskartelli on merkittävä kilpailun rajoitus ja sitä voidaan pitää eräänlaisena hintakartellina, koska yhteistyö käsittää usein myös tarjoushinnat. Tarjouskartellit ovat kiellettyjä muiden kartellien tapaan riippumatta niiden muodosta, ja ne voivat perustua myös pelkkään yhteisymmärrykseen.

Tarjouskartellien kieltäminen perustuu tarjouksen pyytäjän suojeluun ja siihen, että tarjoushinnat heijastavat kysynnän ja tarjonnan mukaista hintamekanismia. Tarjouskartellit ovat yleistyneet, kun julkisia hankintoja on alettu kilpailuttaa. Niiden merkitys on korostunut sekä talouden että yhteiskunnan kannalta.

Yhteiskunnan ja kuluttajien näkökulmasta kilpailun tulisi olla avointa, rehellistä ja vapaata, tällöin se hyödyttäisi yhteiskuntaa ja erityisesti kuluttajia. Tarjousyhteistyön kieltäminen liittyy sovittuihin hintoihin, hinnan osiin, ennakkomaksuihin sekä muihin toimitusehtoihin. Kiellettyjä ovat myös ne sopimusehdot, jotka eivät suoraan liity edellä mainittuihin, mutta vaikuttavat tarjoushintaan epäsuorasti.⁶⁷

Tarjouskartellit voivat ilmetä monin eri tavoin. Kartellin jäsenet voivat tehdä yhteistyötä sopimalla tarjousistaan tavoitteenaan hintojen nostaminen. Tarjouskilpailussa jäsenet sopivat usein etukäteen, kuka tekee alhaisimman tarjouksen ja siten voittaa tarjouskilpailun. Joissakin tapauksissa voidaan sopia, että muut yritykset peruuttavat tarjouksensa tai jättävät sen kokonaan tekemättä.⁶⁸

---

⁶⁶ Leivon ym. 2012, 225–227.

⁶⁷ Aalto-Setälä ym. 2016, 140.

⁶⁸ Leivo ym. 2012, 226–227.

4.4 Vertikaaliset kartellit

Vertikaalinen kilpailunrajoitus viittaa eri tuotantotasojen elinkeinonharjoittajien välisiin sopimukseen tai käytäntöihin, jotka liittyvät tiettyjen tuotteiden tai palvelujen ostamiseen ja myymiseen.

Esimerkkejä vertikaalisista kilpailunrajoituksista ovat jälleenmyyntihinnan määrittäminen, yksinosto- ja yksinmyyntiehdot, toimituskiellot tai syrjivä hinnoittelu. Näillä kilpailunrajoituksilla pyritään estämään tai haittaamaan kilpailijoiden pääsy hankintalähteisiin ja jakelukanaviin. Vertikaalisissa suhteissa tavarantoimittaja, tukku, voi valvoa muun muassa tuotteen käyttöä, tuotteen jälleenmyyntihintaa tai sen markkinointia. Näillä tekijät vaikutetaan toimittajan kannattavuuteen.⁶⁹

4.4.1 Määräävän markkina-aseman väärinkäyttö

Määräävän markkina-aseman väärinkäyttö on kielletty kilpailulaissa (Kilpailulaki 1 luvun 4 §:n 2 kohdan) ja EU:n kilpailutoimintaa sääntelevän sopimuksen (SEUT 102 artikla) mukaan. Määräävän markkina-aseman väärinkäyttö voi ilmetä esimerkiksi hinnoittelun väärinkäyttönä, jolloin hinta voi olla kohtuuttoman korkea. Väärinkäyttöön voi liittyä myös esimerkiksi toimituksesta kieltäytyminen tai yksinmyynti- tai yksinostosopimukset.⁷⁰

Määräävässä markkina-asemassa voi olla yksi tai useamman yrityksen yhteenliittymä, jolla on hallitseva asema tietyillä markkinoilla tai alueella. Määräävän markkina-aseman olemassaolo edellyttää, että yrityksellä on joko kyky määrittää tuotteen hintataso tai muutoin vaikuttaa toimialansa kilpailuolosuhteisiin. Hinnan määrittämiskyky tarkoittaa, että markkinoita hallitseva yritys voi ohjata hintoja, muiden yritysten ollen velvoitettuja noudattamaan näitä päätöksiä.⁷¹

---

⁶⁹ Aalto-Setälä ym. 2016, 175; Leivo ym. 2012, 449.

⁷⁰ Työ- ja elinkeinoministeriö 2022

⁷¹ Aalto-Setälä et al. 2016, s. 329-330; Kuoppamäki 2012, s. 206.

Mahdollisuus vaikuttaa kilpailuolosuhteisiin tarkoittaa, että määrävssä markkina-asemassa oleva yritys estää kilpailijoiden pääsyn markkinoille esimerkiksi ajamalla kilpailijan pois markkinoilta. Lisäksi yritys voi vaikuttaa merkittävästi kilpailijoiden toimintaedellytyksiin.⁷²

Määrävä markkina-asema voi lisätä asiakkaiden riippuvuutta tuotteesta, jos toista vastaavaa tuotetta ei ole saatavilla.⁷³ Yrityksen hallitsevaa markkina-asemaa voidaan selittää myös yrityksen innovatiivisella tai muuten tehokkaalla toiminnalla.⁷⁴ Määrävän aseman saavuttaminen tai ylläpitäminen markkinoilla ei itsessään ole laitonta, vain aseman väärinkäyttö. Sen sijaan kartellit, jotka ovat aina ehdottomasti kiellettyjä. Määrävää markkina-asemaa voidaan pitää kilpailun indikaattorina, jossa yritykset pyrkivät ylittämään toisensa ja saavuttamaan markkinajohtajan aseman.⁷⁵

Markkinavoiman ja jopa määrävän markkina-aseman tavoittelu voidaan nähdä myös tehokkaana markkina- ja kilpailutoimintana. Kilpailun seurauksena tuotetaan parempia tuotteita, tämä voi näkyä myös hintojen alenemisena. Markkinavoima saattaa olla yrityksen innovaation, erikoisosaamisen tai ennakoinnin tulosta.⁷⁶

Määrävän markkina-aseman väärinkäyttötavat jaotellaan seuraavasti:

- poissulkeva väärinkäyttö, jolloin estetään kilpailevan yrityksen pääsy markkinoille.
- Korkeiden monopolihintojen periminen, joka on loukkaavaa väärinkäyttöä
- painosta väärinkäyttö, esimerkiksi rankaiseminen kilpailijan kanssa solmituista liikesuhteista.⁷⁷

Hinnoitteluun liittyvä määrävän markkina-aseman väärinkäyttö voi ilmetä seuraavin tavoin: saalistushinnoittelu, hintaruuvi, ylihinnoittelu ja hintasyrjintä.

---

⁷²Aalto-Setälä et al. 2016, s. 329-330; Kuoppamäki 2012, s. 207.

⁷³ Kuoppamäki 2012, s. 207.

⁷⁴ Kuoppamäki (2012), s. 205.

⁷⁵ Aalto-Setälä et al. (2016), s. 327 & s. 329.

⁷⁶ Leivo et al. 2012, s. 53.

⁷⁷ Aalto-Setälä et al. 2016, s. 377

4.4.2 Saalistushinnoittelu

Saalistushinnoittelun strategiassa yritys asettaa tuotteidensa hinnat tappiolliselle tasolle vahvistuakseen markkinoilla. Myöhemmin, kun yrityksen asema on vahvistunut, se nostaa hintoja korkeammalle, mikä johtaa suurempiin voittoihin.⁷⁸

Tappiollisella myynnillä tarkoitetaan sitä, että tietyssä ajanjaksona yritys myy tuotettaan keskimääräisiä kustannuksia alemmalla hinnalla.⁷⁹ Saalistushinnoittelun periaate perustuu ajatukseen, että markkinoita hallitsevalla yrityksellä (saalistajalla) on enemmän taloudellisia resursseja kuin sen saalistuksen kohteella. Saalistaja asettaa tuotteidensa hinnat alle niiden tuotantokustannusten, mikä johtaa siihen, että kilpailija joutuu lopulta vetäytymään markkinoilta.⁸⁰

4.4.3 Hintaruuvi

Hintaruuvin yksi muoto on toimituksista kieltäytyminen.⁸¹ Käytännössä tämä merkitsee, että hintaruuvia käyttävä yritys on vertikaalisesti integroitunut.⁸² Markkinoita hallitseva yritys voi soveltaa hintaruuvia kahdella tavalla: se voi nostaa tukutuotteen hintaa, jota se myy kilpailijoille, tai se voi laskea omaa kuluttajahintaansa. Tällöin alamarkkinoilla toimivien kilpailijoiden voitto-osuus jää tasolle, joka vaikuttaa niiden toimintaa tai estää sen kokonaan.⁸³

---

⁷⁸ Leivo et al. 2012, s. 803.

⁷⁹ Euroopan komission määräävää markkina-asemaa koskeva tiedonanto. 2009.

⁸⁰ Leivo et al. (2012), s. 803-804

⁸¹ Leivo et al. 2012, s. 841.

⁸² Leivo et al. 2012, s. 841.

⁸³ Aalto-Setälä et al. 2016, s. 423.

4.4.4 Ylihinnoittelu

Hinnoittelun kohtuullisuutta arvioitaessa tarkastellaan tuotteen kustannusten ja asetetun hinnan välistä suhdetta. Jos tämä suhde on epäsuhtainen, tutkitaan, onko hinta kohtuuton absoluuttisesti tai suhteessa muiden kilpailijoiden tuotteisiin.

4.4.5 Hintasyrjintä

Hintasyrjinnässä yritys asettaa eri hinnat eri asiakkaille saman tuotteen osalta, vaikka tuotteen myyntikustannukset ovat samat. Hinnan eriyttämistä voi esiintyä myös silloin, kun yritys asettaa saman hinnan tuotteille, joiden tuotantokustannukset ovat erilaiset.⁸⁴

4.4.6 Määräävän markkina-aseman väärinkäytön ilmeneminen

Markkinoiden määräävän aseman väärinkäyttö johtaa erilaisiin tehottomuuden muotoihin markkinoilla. Hintojen nostaminen tai laadun heikkeneminen aiheuttaa allokativista tehottomuutta. Tämän seurauksena asiakaskunta saattaa kutistua tai jopa kadota kokonaan. Asiakkaat voivat lopettaa tuotteiden ostamisen ja siirtyä kilpaileviin tuotteisiin tai jättää kyseisen tuotteen ostamisen kokonaan. Markkina-asemansa määräävä yritys käyttää saavuttamansa voitot ja resurssit markkina-asemansa ylläpitämiseen, mikä estää alalla tapahtuvan kehityksen.⁸⁵

Kustannustehottomuutta esiintyy, kun kilpailulle ei ole tarvetta. Tällöin määräävässä markkina-asemassa olevan yrityksen ei tarvitse tehostaa toimintaansa tai minimoida kustannuksiaan pysyäkseen mukana kilpailussa. Tässä tilanteessa yrityksessä lähdetään usein kehittämään kilpailulle merkityksettömiä asioita, jotka eivät tuota mitään, mutta syövät yrityksen ylihinnoittelusta saamat voitot. Siten määräävästä markkina-asemasta ei ole hyötyä yrityksen toiminnalle.⁸⁶

---

⁸⁴ Leivo et al. 2012, s. 754. Ks. myös Aalto-Setälä et al. 2016, s. 395 ja Kuoppamäki 2012, s. 25.

⁸⁵ Aalto-Setälä ym. 2016, 330–331.

⁸⁶ Aalto-Setälä ym. 2016, 331.

Dynaaminen tehottomuus ilmenee uusien tuotteiden tai innovaatioiden puutteena markkinoilla. Tällöin yritys keskittyy määräävän markkina-asemansa asemansa säilyttämiseen eikä keskity uusien tuotteiden tai innovaatioiden markkinoille kehittämiseen ja markkinoille tuomiseen.⁸⁷

4.5 Kartellit kilpailulainsäädännössä

Kartellisopimuksessa on tärkeää huomioida osapuolten oikeudellinen asema, jotta kartelliin liittymisen kriteerit täyttyvät. Kilpailulain (KilpL) 2 luvun 4 §:n 1⁸⁸ momentin mukaan elinkeinonharjoittaja voi olla luonnollinen henkilö tai taloudellista toimintaa harjoittava yksityinen tai julkinen oikeushenkilö. KilpL:n 1 § mukaan lain tavoitteena on suojella taloudellista toimintaa haitallisilta kilpailunrajoituksilta ja varmistaa elinkeinon vapaus, mikä hyödyttää asiakkaita ja kuluttajia kilpailun kautta⁸⁹. Kartelleja koskeva lainsäädäntö on tiukkaa ja säädeltyä kilpailulaissa. Kansainvälisten yhtiöiden lisäksi myös yksittäiset henkilöt voivat olla kartellisopimuksen osapuolia, jos he harjoittavat elinkeinoa. Kilpailulain mukaan yhtiömuoto ei ole ratkaiseva, vaan olennaista on taloudellisen toiminnan harjoittaminen. Kartellissa voi siten olla kyse niin yksittäisen henkilön toiminnasta kuin kansainvälisen yhtiön yhteistyöstä.⁹⁰

EU:n kilpailulainsäädännössä SEUT 101 ja 102 artiklat säätelevät kilpailunrajoituksia, jotka ovat kiellettyjä. SEUT 101 artiklan 1. kohdan mukaan sopimukset, yritysten yhteenliittymien päätökset ja yritysten yhdenmukaistetut toimintatavat, joilla pyritään rajoittamaan, estämään tai vääristämään kilpailua sisämarkkinoilla, ovat kiellettyjä. SEUT 101 artiklan 2 kohdassa täsmennetään, että tällaiset sopimukset ja päätökset ovat mitättömiä. Oikeuskirjallisuudessa tuodaan esiin ajatus, että mitättömyyskäsite luo järjestelmän, joka noudattaa EU:n kilpailuoikeuden kieltoperiaatetta. Mitättömyyttä on

---

⁸⁷ Aalto-Setälä ym. 2016, 331–332.

⁸⁸ FINLEx Kilpailulaki

⁸⁹ FINLEx Kilpailulaki

⁹⁰ Euroopan unionin virallinen lehti, 2011b, kohta 1.

pidetty erittäin tiukkana. Sen katsotaan vaikuttavan takautuvasti siten, että koko sopimusta olisi ikään kuin ollut olemassa alun perinkään.⁹¹

Kansallisella tasolla kartelleja koskevat säännökset löytyvät kilpailulaista, joka on suurelta osin yhdenmukainen SEUT 101 artiklan kanssa. Poikkeuksena on, että KilpL 5 §:n mukaan sopimukset, yritysten yhteenliittymät ja niiden päätökset ovat kiellettyjä. KilpL 8 §:n mukaan KilpL 5 §:n tai 7 §:n tai SEUT 101 tai 102 artiklan vastaisia ehtoja ei saa käyttää eikä toteuttaa, niiden ollessa mitättömiä.⁹²

SEUT 101 artiklan soveltamisen ensimmäinen kriteeri liittyy osallistuvien osapuolten lukumäärään. Artiklaa sovelletaan, kun ainakin kaksi elinkeinonharjoittajaa on mukana kilpailun rajoittamisessa. Tämä sulkee pois kuluttajien ja elinkeinonharjoittajien väliset sekä kuluttajien keskinäiset kaupat kilpailunrajoitusten arvioinnista. Oletuksena on, että näissä tilanteissa kartellien syntyminen ei ole mahdollista. Elinkeinonharjoittajilla ja niiden liittoumilla on riittävästi vaikutusvaltaa markkinoilla kartellin ylläpitämiseksi.

SEUT 101 artiklan toisessa kohdassa tarkastellaan, sovelletaanko kansallista kilpailulakia vai EU:n kilpailusäännöksiä. Tämän määrittämiseksi tarkastellaan niin kutsuttua kauppavaikutusta. Jos sopimuksilla tai yhdenmukaistetuilla toimintatavoilla on tai voi olla vaikutusta jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, kauppavaikutus on olemassa ja EU-oikeutta sovelletaan. Tässä yhteydessä voidaan erottaa kansallisella tasolla ja EU-tasolla vaikuttavat kilpailunrajoitukset.

Kilpailulain (12.8.2011/948) 2 luvun 5 §:n mukaan⁹³ elinkeinonharjoittajien välisistä kielletyistä kilpailunrajoituksista lausutaan seuraavaa:

“Sellaiset sopimukset, päätökset ja yhdenmukaistetut menettelytavat, jotka ovat elinkeinonharjoittajien välisiä ja joiden tavoitteena on merkittävästi estää, rajoittaa tai vääristää kilpailua tai joista seuraa, että kilpailu merkittävästi estyy, rajoittuu tai

---

⁹¹ Euroopan komission tiedonantoja oikeudenmukaisen kilpailun edistäminen 2017

⁹² Wikberg, 2011, s. 215.

⁹³ KilpL 5 § 2 mom 1–5 kohdat

vääristyy, ovat kiellettyjä. Kuten vertikaalisissa suhteissa, myös horisontaalisten sopimusten kohdalla voidaan soveltaa poikkeussääntöä, jolloin kilpailunrajoituksen kilpailua edistäviä vaikutuksia verrataan kilpailua rajoittaviin vaikutuksiin. Yritysten on itse arvioitava, kuuluuko heidän toimintansa poikkeussäännön piiriin. Kiellettyjä horisontaalisia yhteistyömuotoja ovat sekä suorat sopimukset yritysten välillä että niihin rinnastettavat yhteisymmärrykset.”

Myös erilaiset esimerkiksi toimialajärjestöjen asettamat rajoitukset, säännöt tai suositukset, jotka säätelevät ja rajoittavat horisontaalista kilpailua, voidaan luokitella kartelleiksi.⁹⁴

---

⁹⁴ Kilpailulaki

5 Kilpailua rajoittavat sopimukset

5.1 Vertikaaliset sopimukset ja rajoitukset

EU:n komission asetuksen (2022/720) mukaan vertikaalisella sopimuksella tarkoitetaan kahden tai useamman, tuotanto- tai jakeluketjun eri tasoilla toimivan yrityksen välinen sopimus tai järjestely, joka koskee ehtoja, joilla ne ostavat tai myyvät tavaroita tai palveluja.⁹⁵

Vertikaalinen kilpailunrajoitus liittyy eri tuotantoportaille toimivien elinkeinonharjoittajien välisiin sopimuksiin tai käytäntöihin, jotka koskevat tiettyjen tuotteiden tai palvelujen ostamista ja myymistä. Vertikaalisia kilpailunrajoituksia ovat esimerkiksi määrähinnoittelu, jossa asetetaan tuotteelle alin sallittu hinta, sekä yksinoikeussopimukset, jotka merkittävästi rajoittavat kilpailua kyseisillä markkinoilla.

Vertikaalisten rajoitusten rooli kilpailulainsäädännössä ei ole täysin selkeä, vaikka Euroopan unionin mukaan vertikaaliset rajoitukset, kuten hintarajoitukset, ovat pääsääntöisesti kiellettyjä. Euroopan unionin lainsäädäntö on osittain siirtynyt tapauskohtaiseen lähestymistapaan, jossa otetaan huomioon esimerkiksi yrityksen toimiala ja markkinaosuus.

Kilpailulain (2 luvun 5 §:n) mukaan toimitus- ja jakelusopimusten kilpailurajoitukset ovat yleisesti ottaen kiellettyjä. Tietyissä tapauksissa, kuten kun rajoitus tuo mukanaan tehokkuusetuja, se voi olla sallittua, jos nämä edut ylittävät kilpailulle aiheutuvat haitat. EU:n ryhmäasetuksen mukaan, jos sekä myyjän että ostajan markkinaosuus on alle 30 %, vertikaalinen sopimus katsotaan lailliseksi, kunhan se ei sisällä vakavia

---

⁹⁵ Euroopan unionin virallinen lehti, Komission asetukset (EU) 2022/720, Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 101 artiklan 3 kohdan soveltamisesta tiettyihin vertikaalisten sopimusten ja yhdenmukaistettujen menettelytapojen ryhmiin

kilpailunrajoituksia, kuten jälleenmyyntihinnan määrittämisestä. Enimmäishintojen asettaminen ei kuitenkaan ole suoraan kiellettyä.⁹⁶

EU:n suuntaviivoissa, vertikaalisten sopimusten monimuotoisuus ja haasteellisuus määrittävät, mitkä sopimuksista tulkitaan haitaksi kilpailulle ja millä on taas vähäinen merkitys.⁹⁷

5.2 Horisontaaliset sopimukset ja rajoitukset

Horisontaaliset sopimukset ovat sellaisia, joissa samalla tuotanto- tai jakelutasolla toimivat yritykset tekevät keskenään sopimuksia. Nämä sopimukset voivat rajoittaa kilpailua, ja niitä kutsutaan horisontaalisiksi kilpailunrajoituksiksi. Yritykset, jotka osallistuvat tällaisiin rajoituksiin, ovat yleensä kilpailijoita tai mahdollisia kilpailijoita saman tuotteen tai palvelun tuotannossa. Kartelli on horisontaalisten kilpailunrajoitusten vakavin muoto.

Jos kyseessä on muu kuin kartelli, kilpailijoiden välinen yhteistyö, joka ei aiheuta yhtä suurta haittaa kilpailulle, kilpailuoikeudellinen arviointi vaatii yhteistyön hyötyjen ja haittojen huolellista tutkintaa. Yrityksen on itse varmistettava toimintansa lainmukaisuus. Kilpailu- ja kuluttajaviraston (KKV) valtuudet kilpailunrajoitusasioissa rajoittuvat yritysten toiminnan jälkikäteiseen tarkasteluun, eikä KKV voi antaa yrityksille ennakollista päätöstä toiminnan lainmukaisuudesta.

---

⁹⁶ Euroopan unionin virallinen verkkosivusto, kilpailusäännöt EU:ssa

⁹⁷ Euroopan unionin virallinen lehti Vertikaalisia toimitus- ja jakelusopimuksia koskeva poikkeus 5/2020

5.3 Vertikaalisten ja horisontaalisten kilpailurajoitusten erot

Edellä on tarkasteltu vertikaalisia ja horisontaalisia kilpailunrajoituksia. Tarkastelun pohjalta voidaan havaita eroja vertikaalisten ja horisontaalisten kilpailunrajoitusten välillä. Vertikaaliset kilpailunrajoitukset ovat yleensä vähemmän vahingollisia kilpailulle kuin horisontaaliset rajoitukset. Vertikaaliset rajoitukset voivat itse asiassa olla hyödyllisiä, koska ne auttavat yrityksiä parantamaan tuotanto- ja jakeluketjunsä tehokkuutta.⁹⁸

Horisontaalisissa kilpailunrajoituksissa yrityksen, jolla on suurempi markkinavoima, voi olla houkutus ryhtyä toimintaan, joka on kilpailun vastaista. Esimerkiksi, jos oligopoliyritys korottaa hintojaan, usein myös kilpailevat yritykset seuraavat perässä ja nostavat omia hintojaan maksimoidakseen voittonsa.

Vertikaalisissa sopimuksissa eri tasolla toimivat tahot pyrkivät usein toimimaan tavalla, joka estää kilpailijoita hyödyntämästä markkinavoimaa. Vertikaalisissa sopimuksissa yhden yrityksen tuotanto on toisen yrityksen tuotantotekijä. Tämän seurauksena esimerkiksi jälleenmyyjän hinnankorotus vaikuttaa tuotteen kysyntään ja siten myös valmistajan kannattavuuteen.

Vertikaalisia ja horisontaalisia sopimustyyppejä on erilaisia. Yleisimpiä vertikaalisia sopimuksia ovat franchise-, kauppavedustaja-, jälleenmyynti ja toimitussopimukset.⁹⁹ Vertikaaliset sopimukset voivat olla talouden tehokkuuden ja kilpailun kannalta myös hyödyllisiä. Kilpailulain 5 §:n mukaisesti vertikaalinen kilpailunrajoitus on kielletty, jos sopimus tai sen vaikutukset rajoittavat kilpailua. Markkinoiden rajoittaminen voi ilmetä esimerkiksi markkinahintojen nostamisena, tuotannon vähentämisenä markkinoilla tai uusien palveluiden, innovaatioiden tai menetelmien tuomisen rajoittamisena.

---

⁹⁸ Leivo ym. (2012, 462)

⁹⁹ Aalto-Setälä ym. 2016, 176; Leivo ym. 2012, 451.

6 Kilpailua rajoittavien sopimusten tutkinta ja arviointi

6.1 Vertikaalisten sopimusten arviointi

Euroopan komission tiedoksiannossa Vertikaalisia rajoituksia koskevat suuntaviivat (2022/C 248/01)¹⁰⁰ esitetään periaatteet vertikaalisten sopimusten ja yhdenmukaistettujen menettelytapojen arvioimiseksi. Suuntaviivoilla helpotetaan yrityksiä arvioimaan toimintaansa vertikaalisista sopimuksista unionin kilpailusääntöjen näkökulmasta ja helpottamaan perussopimuksen 101 artiklan noudattamisen valvontaa.

SEUT 101 artikla kieltää yritysten väliset sopimukset ja muut menettelyt, jotka rajoittavat kilpailua. Tällaiset toimet ovat SEUT 101 artiklan 2 kohdan mukaan mitättömiä. Kuitenkin SEUT 101 artiklan 3 kohdan mukaan, jos kaikki lainkohdassa asetetut poikkeamisedellytykset täyttyvät, on mahdollista saada yksittäispoikkeus 1 kohdan mukaisesta kiellosta.

6.1.1 Ryhmäpoikkeusasetus

Vertikaalinen ryhmäpoikkeusasetus (EU 2022/720) ja sopimusten tulkintaa koskevat suuntaviivat tulivat voimaan 1.6.2022. Ryhmäpoikkeusasetus on voimassa oleva laki koko EU:n alueella. Vertikaalisista rajoituksista annettua ryhmäpoikkeusasetusta sovelletaan vertikaalisiin sopimuksiin, jotka koskevat tavaroiden tai palvelujen ostoa tai myyntiä.

Jakelu- ja toimitussopimuksia koskeva ryhmäpoikkeusasetus sallii EU:ssa tuotanto- tai jakeluketjun eri portailta toimivien ei-kilpailevien yritysten väliset sopimukset tietyin ehdoin. Sopimukset ovat hyväksyttäviä, kunhan osapuolten markkinaosuudet eivät ylitä 30 % ja sopimuksessa ei ole vakavia kilpailunrajoituksia, kuten määrähinnoittelua tai

---

¹⁰⁰ Euroopan komission tiedoksiannosto Vertikaalisia rajoituksia koskevat suuntaviivat (2022/C 248/01)

kaksoishinnoittelua. Ryhmäpoikkeusasetus tarjoaa ns. turvasataman, joka suojaa sopimuksia tietyiltä kilpailuoikeudellisilta seuraamuksilta.

Vakavampina kilpailun rajoituksina pidetään esimerkiksi määrähinnoittelua ja kaksoishinnoittelua. Määrähinnoittelussa jälleenmyyntihintojen määrittäminen on vakava kilpailunrajoitus, mutta EU:n suuntaviivat selventävät tulkintakysymyksiä. Suuntaviivoissa kuitenkin selvennetään joitakin määrähinnoitteluun liittyviä tulkintakysymyksiä. Esimerkiksi jos tavarantoimittaja asettaa jälleenmyyjälle myynnissä käytettävän vähimmäishinnan (vaikka alhaisemmalla hinnalla myymiseen ei liittyisi mitään sanktiota tai uhkaa, jos sitä ei noudata), kyseessä on kielletty epäsuora määrähinnoittelu.

Verkkokauppa on nykyään yleisesti käytetty jakelukanava, ja tämän seurauksena myös EU:n tulkinta kaksoishinnoittelusta on muuttunut. Aikaisemmin sopimus, jossa jakelija maksaa eri hinnan tuotteesta, jota se myy verkossa verrattuna verkon ulkopuolella myytävään tuotteeseen, oli kielletty. Nykyisten EU:n sääntöjen mukaan ryhmäpoikkeusasetus soveltuu kaksoishinnoittelua koskeviin sopimuksiin, jos tukkuhinta on oikeassa suhteessa eri jakelukanavien vaatimiin investointeihin ja kustannuksiin. Jos tuotteen tai palvelun myynti verkossa ei ole kannattavaa kaksoishinnoittelun vuoksi, kyseessä on vakava kilpailunrajoitus.

Ryhmäpoikkeusasetuksen mukaan vertikaalisella sopimuksella ei saa estää jakelijaa tai sen asiakkaita myymästä sopimustuotteita tai -palveluita internetissä. Verkkomyynnille ja mainonnalle voidaan asettaa rajoituksia, kunhan toimittaja ei täysin kiellä verkkokauppaa.

Ryhmäpoikkeuslain soveltuvuus edellyttää, että kumpikaan sopimusosapuoli ei ylitä 30 %:n markkinaosuutta kyseisten tuotteiden ja/tai palvelujen markkinoilla. Jos tämä kynnysarvo ylittyy, ryhmäpoikkeuslaki ei ole sovellettavissa, ja vertikaalisten rajoitusten vaikutuksia tarkastellaan muiden kilpailusääntöjen näkökulmasta.

Pääsääntöisesti kaikki muut toimenpiteet ja ehdot ovat sallittuja, jos toimittajan ja jakelijan markkinaosuudet kilpailuoikeudellisesti merkityksellisillä markkinoilla eivät ylitä 30 prosentin tasoa. Tätä kutsutaan ryhmäpoikkeussuojaksi.¹⁰¹

Ryhmäpoikkeusasetuksen soveltuvuutta ostajaan arvioidaan ostajan markkinaosuuden perusteella niillä markkinoilla, joilla ostaja hankkii tuotteita ja palveluja. Sopimuksessa mainittujen tavaroiden tai palveluiden myyntiä koskevat merkitykselliset markkinat määritellään siis erikseen molempien osapuolten kannalta.

6.2 Vertikaalisen arvioinnin vaiheet

KKV:n laatimassa vertikaalisten sopimusten arvioinnissa¹⁰² yrityksillä on mahdollisuus arvioida yrityksen laatimia sopimuksia (kaavio 1. Vertikaalisten sopimusten arviointiin).

Kaaviossa edetään vaiheittain:

Ensin tarkastellaan saako vertikaalinen sopimus ryhmäpoikkeuksen suoja. Tällöin sopimuksen on koskettava tuotteiden tai palveluiden jakelua tai myyntiä.

Seuraavaksi tarkastellaan sopimuksen osapuolten markkinaosuutta. Mikäli molempien osapuolten markkinaosuus on alle 30 %, sopimus on sallittu. Jos sopimukseen ei edellä mainitun lisäksi sisälly vakavia kilpailunrajoituksia, on sopimus sallittu.

Jos sopimukseen sisältyy kilpailunrajoitus, tehdään sopimuksen tapauskohtainen arviointi.

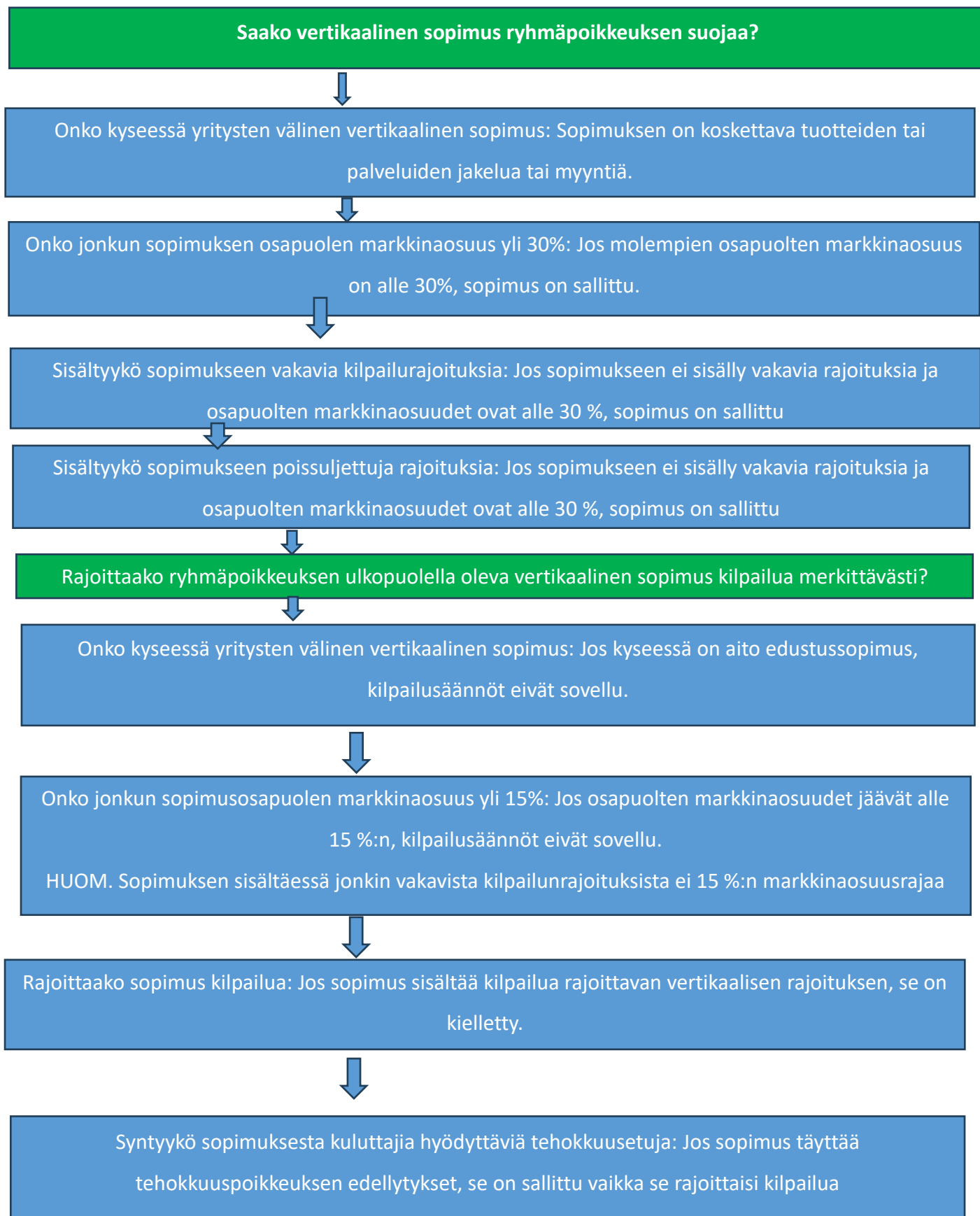
Seuraavassa vaiheessa tarkastellaan rajoittaako ryhmäpoikkeuksen ulkopuolella oleva vertikaalinen sopimus kilpailua merkittävästi. Mikäli kyseessä on aito edustussopimus, kilpailusäännöt eivät sovellu. Mikäli osapuolten markkinaosuudet jäävät alle 15 %:n, kilpailusäännöt eivät sovellu. Kuitenkin niin että sopimuksen sisältäessä jonkin vakavista kilpailunrajoituksista ei 15 %:n markkinaosuusrajaa sovelleta.

---

¹⁰¹ Krogerus. 2022.

¹⁰² Kilpailu- ja kuluttajavirasto. Muistilista vertikaalisten sopimusten arviointiin.

Jos havaitaan, että sopimus sisältää kilpailua rajoittavan vertikaalisen rajoituksen, se on kielletty. Jos sopimus täyttää tehokkuuspoikkeuksen edellytykset, se on sallittu, vaikka se rajoittaisi kilpailua.

Kaavio 1. vertikaalisten sopimusten arviointiin

Arvioitaessa määrävän markkina-asemaa määritellään ensin relevantit markkinat. Sen perusteella arvioidaan, onko yrityksellä määrävä asema näillä markkinoilla.

Kilpailuoikeuden näkökulmasta relevanttien markkinoiden määrittäminen auttaa ymmärtämään kilpailupaineita, joita yritys kohtaa. Relevanttien markkinoiden analysoinnin avulla voidaan tutkia, mitkä ovat asiakkaiden ja muiden yritysten välittömät vaihtoehdot, jos esimerkiksi yritys, jota tarkastellaan, päättää nostaa myytävän tuotteen hintaa.

Relevantit markkinat sisältävät tuote- ja maantieteelliset markkinat. Tuotemarkkinoihin kuuluvat hyödykkeet, joita kuluttajat pitävät keskenään korvattavina tuotteen ominaisuuden, hinnan ja käyttötarkoituksen perusteella. Maantieteelliset markkinat määritellään alueeksi, jolla yritykset tarjoavat näitä hyödykkeitä, missä kilpailuolosuhteet ovat samankaltaiset ja jotka eroavat viereisistä alueista kilpailuolosuhteiden merkittävän erilaisuuden vuoksi.

Relevanttien markkinoiden määrittelyssä huomioidaan, mitkä tuotteet kilpailevat tai voivat kilpailla tarkasteltavien tuotteiden kanssa tietyllä maantieteellisellä alueella. Tämä rajoittaa yrityksen kykyä käyttää markkinavoimaansa, joka tarkoittaa yrityksen kykyä määrittää tuotteidensa hinnat. Kun relevantit markkinat on määritelty, voidaan arvioida, onko tarkasteltava yrityksellä määrävä asema näillä markkinoilla.¹⁰³

---

¹⁰³ Kilpailu- ja kuluttajavirasto. Määrävän markkina-aseman väärinkäyttö.

6.3 Kartellien tutkiminen

Kartellitutkimuksella on taloudellista merkitystä, etenkin kuluttajan kannalta. Euroopan unionin leniency- järjestelmän tavoitteena on paljastaa kartelleja ja samalla vähentää äänettömän kartellin tutkimusmetodien kehittymistä. Järjestelmän toiminnan edellytyksenä on kuitenkin, että kartellin jäsen kokee kartellitutkimuksen uhan riittävän suureksi.

Monet kilpailuviranomaiset ovat viime aikoina ottaneet käyttöön tilastollisia menetelmiä kartellien havaitsemiseksi ja kiinnijäämisriskin lisäämiseksi. Nämä menetelmät auttavat tunnistamaan kvantitatiivisesta datasta sellaisia ominaisuuksia, jotka saattavat viitata kartellin olemassaoloon. Kuitenkin kartellien tuomitsemiseen tarvitaan vahvaa näyttöä, tyyppillisesti kirjallista, yritysten kilpailua rajoittavasta yhteistyöstä. Siksi kilpailulainsäädännön rikkomiseen liittyvä näyttö on edelleen ensisijaisesti kerättävä muilla menetelmillä.¹⁰⁴

Tilastollisia menetelmiä on käytetty kartellien tunnistamiseen esimerkiksi Sveitsissä, jossa kilpailuviranomainen käynnisti tutkimuksia rakennusalalla toimiviin yrityksiin perustuen osittain tilastollisten mallien tuottamiin tuloksiin. Suomessa tilastollisia menetelmiä käytetään tällä hetkellä julkisissa hankinnoissa. Analysoitava data kerätään Hilmasta, joka on hankintojen ilmoituskanava, sekä Cludia Oy:n kilpailutus- ja sopimuksenhallintajärjestelmästä.¹⁰⁵

6.3.1 Epäiltyjen kartellien tutkimisen vaiheet

Asian käsittely alkaa kilpailuvirastossa, jonka tehtävänä on selvittää kilpailunrajoituksia ja niiden vaikutuksia. Kaaviossa 2. esitellään epäillyn kartellitutkimuksen keskeiset vaiheet.

---

¹⁰⁴ Kilpailu- ja kuluttajaviraston Policy Brief 1/2023

¹⁰⁵ Kilpailu- ja kuluttajaviraston Policy Brief 1/2023

Kilpailuviraston tehtävä on toteuttaa toimenpiteitä kilpailun rajoittamisen tai sen haitallisten vaikutusten poistamiseksi, jos se katsoo, että elinkeinonharjoittaja tai elinkeinonharjoittajien liittouma rajoittaa kilpailua 5 tai 7 §:n tai Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 101 tai 102 artiklan mukaisesti. Toimenpiteiden toteuttaminen on välttämätöntä terveen ja tehokkaan kilpailun ylläpitämiseksi markkinoilla.

Kilpailuvirasto tarkastelee priorisointisäännöksen kautta 32 § asioiden tärkeysjärjestystä ja tutkimatta jättämistä. Kilpailuvirasto jättää asian tutkimatta, mikäli asiassa ei todeta 5 tai 7§:ssä tai Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 101 tai 102 artiklassa tarkoitettua kiellettyä kilpailunrajoitusta. Päätös tutkimatta jättämisestä tulee tehdä viipymättä.¹⁰⁶

Elinkeinonharjoittajia koskee tietojenantovelvollisuus (33§), mikä tarkoittaa, että elinkeinonharjoittajat ja elinkeinonharjoittajien yhteenliittymät ovat velvoitettuja (KKV:n kehoittamana), antamaan sille kaikki kilpailunrajoituksen sisällön, tarkoituksen ja vaikutuksen sekä kilpailuolosuhteiden selvittämiseksi. Tiedot on niin vaadittaessa annettava kirjallisina.

<p>1. PRIORISOINTISÄÄNNÖKSEN TARKASTELU 32§</p> <p>Päätetään asian tutkimatta jättämisestä</p>	<p>2. TIETOJENANTOVELVOLLISUUS 33§</p> <p>Elinkeinonharjoittajalla on tietojen antovelvollisuus</p>	<p>3. KUULTAVAKSI KUTSUMINEN 34§</p> <p>Elinkeinonharjoittaja tai edustaja, jota epäillään kilpailunrajoituksen toteuttamisessa.</p>	<p>4. TARKASTUKSET ELINKEINONHARJOITTAJAN TILOISSA 35§</p> <p>” dawn raids”</p>	<p>5. TARKASTUS MUISSA TILOISSA 36§</p> <p>Tarkastus muissa kuin kohdassa 35§ mainituissa tiloissa.</p>
--	---	--	---	---

*Kaavio 2. Epäillyn kartellitutkimuksen vaiheet.*¹⁰⁷

Kuultavaksi (kuultavaksi kutsuminen 34 §) voidaan kutsua elinkeinonharjoittaja tai elinkeinonharjoittajien yhteenliittymän edustaja tai muu henkilö, jota perustellusta syystä on syytä epäillä kilpailua rajoittavasta toiminnasta. Kuulemisesta säädetään hallintolaissa (434/2003).

¹⁰⁶ Kuoppamäki, P. 2023.

¹⁰⁷ Kilpailulaki 32§- 36§), Kuoppamäki, P. 2023.

Kilpailulain pykälän 35 § mukaisesti kilpailuviraston ja aluehallintoviraston viranomaisilla on oikeus tähän lakiin perustuen ja sen nojalla annettujen säännösten noudattamisen valvomiseksi suorittaa tarkastus elinkeinonharjoittajan liiketiloissa. Kilpailuvirastolla on myös velvollisuus Euroopan komission pyynnöstä toimittaa tarkastus siten kuin Euroopan unionin säädöksissä säädetään. Kilpailuviraston ja aluehallintoviraston virkamiehillä on oikeus suorittaa tarkastuksia kilpailulain 36 §:n ja sen perusteella annettujen määräysten noudattamisen valvomiseksi. Tämä koskee myös muita kuin 35 §:ssä mainittuja tiloja, jos on perusteltua syytä epäillä, että niissä säilytetään kirjanpitoa tai muita liiketoimintaan liittyviä asiakirjoja, jotka voivat olla merkityksellisiä todistettaessa vakavaa rikkomista 5 tai 7 §:n mukaan tai Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 101 tai 102 artiklan mukaan.¹⁰⁸

Kilpailuviraston tulee hakea etukäteen lupa markkinaoikeudelta 1 momentissa mainittuun tarkastukseen sekä Euroopan komission 2 momentissa mainittuun tarkastukseen. Markkinaoikeus voi estää tarkastuksen, jos se on mielivaltaisen tai liiallinen. Arvioidessaan, onko tarkastus mielivaltaisen tai liiallinen, markkinaoikeus huomioi useita tekijöitä, kuten epäillyn kilpailurajoituksen vakavuuden, etsittävien todisteiden merkityksen, asianomaisen yrityksen osallisuuden ja sen, onko todennäköistä, että kirjanpito- tai liiketoiminta-asiakirjoja, jotka liittyvät tarkastuksen kohteeseen, säilytetään tiloissa, joissa lupaa haetaan.¹⁰⁹

---

¹⁰⁸ Kilpailulaki 32§- 36§.

¹⁰⁹ Kuoppamäki, P. 2023

7 Korkeimman hallinto-oikeuden ja markkinaoikeuden tapaukset

7.1 Markkinaoikeudet päätökset

7.1.1 Horisontaalinen kilpailunrajoitus: tarjousyhteistyö (MAO:530/2023)

Markkinaoikeuden tapauksessa on kysymys kolmesta Föli- liikenteen (Turun kaupunkiseudun joukkoliikennetoimisto) tarjouskilpailusta, jossa tilaajana on Turun kaupungin hankintakeskus. Tapauksessa tarjouspyynnöllä on pyydetty tarjouksia Turun ja Raision välisten seutulinjojen sekä Raision sisäisten paikallislinjojen liikennöinnistä eri sopimuskausille. Sopimuskaudelle 1.7.2014–30.6.2020 (kohde 1). Turun ja Ruskon välisten seutulinjojen liikennöinnistä sopimuskaudelle 1.7.2014–30.6.2020 (kohde 2) sekä Kaarinan ja Raision välisten seutulinjojen sekä Kaarinan sisäisen paikallislinjan liikennöinnistä sopimuskaudelle 1.7.2014–30.6.2019 (kohde 3).

Eri sopimuskausia koskien tilaaja on hyväksynyt tarjoukset seuraavasti:

- Tekemällään hankintapäätöksellä § 169 (11.9.2013) tilaaja valinnut TLO:n tarjouksen. TLO ei ole ilmoittanut tarjouksissaan käyttävänsä alihankkijoita palvelun tuottamisessa tai tarjoavansa ryhmittymänä.
- Tilaaja on hankintapäätöksellään 11.6.2014 § 142 valinnut TLO:n tarjouksen. TLO ei ole ilmoittanut tarjouksissaan käyttävänsä alihankkijoita palvelun tuottamisessa tai tarjoavansa ryhmittymänä.
- Tilaaja on 28.9.2016 tekemällään hankintapäätöksellä § 183 valinnut LSL:n tarjouksen. LSL ei ole ilmoittanut tarjouksessaan käyttävänsä alihankkijoita palvelun tuottamisessa tai tarjoavansa ryhmittymänä.

TLO on ollut turkulaisten linja-autoliikennöitsijöiden (kuusi elinkeinonharjoittajaa) yhteistoimintayhtiö. TLO:n hallituksen ovat muodostaneet sen osakasyhtiöiden edustajat. Äänivalta hallituksessa on jakautunut osakasyhtiöiden omistusosuuksien mukaan.

Sittemmin TLO on sulautunut LSL:ään, minkä seurauksena TLO on purkautunut ja lakannut olemasta erillinen oikeushenkilö. LSL on jatkanut TLO:n liiketoimintaa. LSL:n hallituksen ovat muodostaneet sen osakasyhtiöiden edustajat. Äänivalta hallituksessa on jakautunut osakasyhtiöiden omistusosuuksien mukaan.

7.1.2 Horisontaalinen kilpailunrajoitus, tarjousyhteistyö

KKV:n seuraamusmaksuesityksen kohteena olevat kilpailevat elinkeinonharjoittajat ovat menettelleet kilpailulain 5 §:n vastaisesti osallistumalla Fölin tarjouskilpailuihin omistamiensa yhteisyritysten (TLO ja LSL) nimissä annetuilla kilpailunvastaisilla yhteistarjouksilla.

TLO, LSL ja niiden osakasyhtiöt ovat toimineet osakeyhtiömuodossa ja tarjonneet joukkoliikennepalveluita. Näin ollen ne kaikki ovat harjoittaneet taloudellista toimintaa ja olleet kilpailulain 4 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuja elinkeinonharjoittajia. TLO:ta ja LSL:ää voidaan asiassa pitää myös elinkeinonharjoittajien yhteenliittymänä.

7.1.3 Yhteisyritysten kilpailuoikeudellinen arviointi

Yhteisyritykset (TLO ja LSL) eivät ole kyenneet huolehtimaan itsenäisesti kaikista itsenäiselle taloudelliselle yksikölle kuuluvista tehtävistä. Niillä ei ole ollut riittäviä resursseja itsenäisen liiketoiminnan harjoittamiseksi. Yhteisyritykset eivät ole omistaneet kalustoa, mutta sen omistamasta kalustosta merkittävä määrä on ollut sen osakasyhtiöiden hallinnassa ja käytössä. Yhteisyritykset ovat hankkineet varikkopalvelut pääosin sen osakasyhtiöiltä, ja Föli-liikenteessä TLO ja LSL ovat hyödyntäneet ainoastaan sen osakasyhtiöiden varikkoja.

Yhteisyritysten kaikesta liikennöinnissä käyttämästä kuljettajahenkilöstöstä suurin osa on vuokrattu sen osakasyhtiöiltä, ja Föli-liikenteen toteuttamisessa on käytetty pääsääntöisesti ainoastaan osakasyhtiöiden kuljettajia. Yhteisyritysten osakasyhtiöt ovat tuottaneet kokonaisuudessaan yritysyhtiön Fölin tarjouskilpailuissa voittamien kohteiden liikennöinnin.

Henkilöstön vuokraus osakasyhtiöiltä ei ole ollut tilapäistä eikä markkinaehtoista. Yritysyhtiöt eivät ole voineet palkata henkilöstöään vapaasti kolmansien osapuolien kautta, sillä osakassopimuksen mukaan osakasyhtiöillä on ollut oikeus ja velvollisuus vastata liikennöinnistä omistussuutensa osoittamassa suhteessa. Osakasyhtiöiltä tehty alihankintakaan ei ole määräytynyt markkinaehtoisesti. Yritysyhtiö ei ole kilpailuttanut osakasyhtiöitä tai pyrkinyt valitsemaan alihankkijaa edullisimman hinnan perusteella, vaan on allokoanut liikennöinnin osakasyhtiöille omistussuuksiin perustuen. TLO on ilmoittanut yksipuolisesti osakasyhtiöille niiden liikennöitävät reitit.

7.1.4 Horisontaalinen kilpailurajoitus

Asiassa voidaan todeta seuraavan horisontaalisen kilpailurajoitusten ilmeneminen, Yhteisymmärrystä osoittava kilpailunvastainen menettely.

TLO:n ja LSL:n osakasyhtiöt ovat yhteisyritysten kokouksissa saavuttaneet yhteisymmärryksen yhteisyritysten käyttämisestä niiden markkinakäyttämisen yhteensovittamisessa. Asianosaiset yhtiöt ovat saavuttaneet yhteisymmärryksen kilpailunvastaisesta käytännön yhteistyöstä, mikä on konkretisoitunut yhteisyritysten kautta annettuihin yhteistarjouksiin Fölin tarjouskilpailuissa.

Yhtiöiden markkinakäyttämistä ohjaavaa yhteistyötä ja yhteistarjouksia sen konkreettisina ilmentyminä tulee arvioida kilpailulain 5 §:ssä tarkoitettuina elinkeinonharjoittajien välisinä sopimuksina, yhdenmukaistettuina menettelytapoina tai elinkeinonharjoittajien yhteenliittymän päätöksinä.

Osakasyhtiöt ovat toteuttaneet yhteistyön osallistumalla tarjouskilpailuihin yhdessä ja pidättäytymällä yhteisyrityksen kanssa kilpailevien itsenäisten tarjousten antamisesta.

Ne ovat sivuuttaneet tapauskohtaisesti ja osakasyhtiöiden omista lähtökohdista arvioidun itsenäisen tarjoamisen sekä pienempien ja myös yhteistyöjärjestelyn ulkopuolisten kanssa muodostettavien konsortioiden mahdollisuuden, sekä muiden osakasyhtiöiden työsuorituksen tarpeellisuuden ja yhteistyöhön mahdollisesti

tarvittavien muiden osapuolien määrän arvioinnin. Osakasyhtiöt ovat siten luopuneet itsenäisestä päätöksenteostaan ja yhteensovittaneet keskinäisen kilpailukäyttäytymisensä. Yhteistyöllään osakasyhtiöt ovat korvanneet tietoisesti kaikki kilpailun riskit väliltään käsillä olevissa tarjouskilpailuissa. Yhteisyritysten nimissä jätetyt tarjoukset on näin ollen katsottava yhteisyritysten kaikkien osakasyhtiöiden yhteisiksi tarjouksiksi ja niiden kilpailukäyttäytymistä koordinoivaksi menettelyksi.

7.1.5 Hinnasta sopiminen

Yhteistarjousten antaminen on edellyttänyt väistämättä hintojen vahvistamista ja yhden yhteisen tarjoushinnan asettamista. Asianosaiset yhtiöt ovat saavuttaneet yhteisymmärryksen myös tarjouskilpailujen kattamien markkinoiden jaosta osakasyhtiöiden kesken. Osakassopimuksessa sovittujen liikennöinnin ja tulojen jakoa koskevien periaatteiden mukaisesti osakasyhtiöt ovat voineet luottaa siihen, että jokaiselle osakasyhtiölle allokoidaan prosentuaalisesti sen omistaman osakeluvun verran yhteisyrityksen nimissä voitettua liikennöintiä, ja että kyseisestä liikennöinnistä saatavat tulot jaetaan kaikille osakasyhtiöille.

7.1.6 Markkinoidenjakaminen

Yhteisyrityksen tarjouksen voittaessa osakassopimus on turvannut kullekin osakasyhtiölle markkinaosuuden Föli-liikenteen markkinoilta. Menettely on ollut omiaan sitouttamaan osakasyhtiöt kilpailunvastaiseen menettelyyn ja sillä on tosiasiasa rajoitettu keskenään kilpailevien toimijoiden itsenäistä päätöksentekoa markkinoilla noudatettavista toimintatavoista ja siten estetty tai vähintään rajoitettu normaalin kilpailuprosessin kulkua käsillä olevissa tarjouskilpailuissa.

Yhteistarjouksissa on ollut kyse tarkoitukseltaan kilpailua rajoittavasta menettelystä. Tarkoituksena on ollut sekä objektiivisin että subjektiivisin kriteerein arvioituna yhteensovittaa osakasyhtiöiden kilpailukäyttäytyminen asiassa tarkastelluissa

tarjouskilpailuissa ja korvata kilpailun riskit osakasyhtiöiden välisellä käytännön yhteistyöllä.

Menettelyllä on myös rajoitettu osakasyhtiöiden mahdollisuutta määrittää itsenäisesti ne toimintatavat, joita ne noudattavat markkinoilla, ja sillä on estetty normaalin kilpailuprosessin kulku vahvistamalla hinnat ja jakamalla tarkasteltujen tarjouskilpailujen kattamat markkinat osakasyhtiöiden kesken yhteisyrityksissä sovittujen liikennöinnin ja tulojen jakoa koskevien periaatteiden mukaisesti. Yhteistarjousten antaminen on edellyttänyt väistämättä hintojen vahvistamista ja yhden yhtenäisen tarjoushinnan asettamista. Horisontaalisen hintojen vahvistamiseen ja markkinoiden jakamiseen tähtäävän menettelyn on vakiintuneesti katsottu ilmentävän jo itsessään vahingollisuutta kilpailulle. Menettelyllään osakasyhtiöt ovat poistaneet väliltään kaiken kilpailupaineen ja siten tavanomaiseen kilpailuprosessiin kuuluvan riskin tarjouskilpailun häviämisestä. Lisäksi menettelyllä on manipuloitu julkisen hankintasopimuksen tekemiseksi järjestettyjä tarjouskilpailuja vähentäen niissä annettujen tarjousten määrää ja siten tilaajan käytettävissä olleita valinnanmahdollisuuksia. Saavutetusta yhteisymmärryksestä on seurannut, että osakasyhtiöt ovat voineet ennakoida toistensa tarjouskäyttämisen tarkastelluissa tarjouskilpailuissa.

Rikkomuksessa on ollut kyse laadultaan vakavasta kilpailunrajoituksesta. Keskenään kilpailevien yritysten välinen hintayhteistyö ja markkinoiden jakamiseen tähtäävä menettely kuuluvat luonteensa ja vaikutustensa puolesta kaikkein vakavimpiin kilpailunrajoituksiin riippumatta siitä, miten menettely on kussakin tapauksessa toteutettu. Sen lisäksi, että tarjouskilpailumenettelyyn kohdistuvat kilpailunrajoitukset vahingoittavat suoraan julkisten palvelujen tuotantoa, menettelyn mahdolliset haitalliset hintavaikutukset ovat omiaan kohdistumaan viime kädessä myös kuluttajiin. Ne voivat johtaa matkalippujen hintojen korotuksiin, palvelujen laadun ja määrän heikkenemiseen tai julkisen tuen määrän kasvuun. Menettelyn vaikutukset ovat siten olleet omiaan kohdistumaan viime kädessä kuluttajiin tai laajemminkin kaikkiin Fölikuntien veronmaksajiin.

Tarjouskilpailumenettelyyn kohdistuvat kilpailunrajoitukset heikentävät yleistä luottamusta tarjouskilpailuprosessin toimivuuteen ja ne ovat näin ollen erittäin haitallisia yksittäisen tarjouskilpailun lisäksi laajemmin koko kansantalouden kannalta.

7.2 Vertikaalinen kilpailunrajoitus: määrähinnoittelu, hintaseuranta, painostus ja toimitusten keskeyttäminen (MAO:32/22, KHO:2023:127)

Isojoen Konehalli Oy on teknisen kaupan alalla toimiva yhtiö. Isojoen Konehalli jakelee tuotelinjoihinsa kuuluvia tuotteita kuluttaja- ja yritysasiakkaidensa lisäksi jälleenmyyjilleen. Nämä jälleenmyyjät voidaan jakaa kahteen ryhmään: (1) IKH-valtuutettuihin jälleenmyyjiin, joilla on voimassa oleva myyntiyhteistyösopimus Isojoen Konehallin kanssa joko varaosista (, työkaluista tai kummastakin, sekä (2) muihin tukkuasiakkaisiin. Isojoen Konehallin markkina-alueena on koko Suomi.

Valtuutetut IKH-jälleenmyyjät myyvät IKH-tuotteita asiakkaille myymälöissä ja verkkokaupoissa. Valtuutetuilla IKH-jälleenmyyjillä voi olla myynnissä IKH-tuotteiden lisäksi muiden tavarantoimittajien tuotteita ja ne voivat myös toimia muiden ketjujen valtuutettuina jakelijoina. Osalla valtuutetuista IKH-jälleenmyyjistä on käytössä IKH-verkkokaupan lisäksi oma verkkokauppa, minkä lisäksi niillä on mahdollisuus olla mukana myös muiden toimijoiden verkkokaupoissa. Kaikki valtuutetut IKH-jälleenmyyjät eivät ole liittyneet IKH-verkkokauppaan.

IKH:n toiminta

7.2.1 Vähimmäismyyntihinnan määrittäminen

Isojoen Konehalli on määrännyt IKH-tuotteiden vähimmäisjälleenmyyntihinnat asettamalla ohjevähittäishintoja ja painostamalla jälleenmyyjä noudattamaan näitä hintoja. Mikäli jälleenmyyjä ei ole noudattanut IKH-jälleenmyyntiketjulle määrättyä hintatasoa, Isojoen Konehalli on poistanut tältä jälleenmyyjältä myyntiyhteistyöhön kuuluvia alennuksia, kieltänyt käyttämästä IKH-tavaramerkkiä jälleenmyyjän verkkokaupassa tai tämän myymässä IKH-tuotteessa, keskeyttänyt toimituksia ja viimesijaisena keinona irtisanonut erään jälleenmyyjän myyntiyhteistyösopimuksen.

Myös ylläpitämässään IKH-verkkokaupassa valtuutettujen IKH-jälleenmyyjien kanssa on sovittu noudatettavasta kiinteästä jälleenmyyntihinnasta ja määrätty jälleenmyyjät muissa jakelukanavissaan noudattamaan IKH-tuotteiden vähimmäisjälleenmyyntihintaa.

7.2.2 Hintaseuranta ja painostaminen

Isojoen Konehalli on toimeenpannut ja tehostanut määrähinnoittelua hintaseurannalla ja kohdistanut sitä erityisesti niihin jälleenmyyjäin, jotka ovat myyneet IKH-tuotteita omissa verkkokaupoissaan. Isojoen Konehalli on seurannut omatoimisesti tiettyjen jälleenmyyjänsä hinnoittelua verkossa, vertaillut näiden hintoja ohjevähittäishintoihinsa ja ottanut yhteyttä määrätystä hinnasta poikkeaneisiin jälleenmyyjänsä. Myös osa valtuutetuista IKH-jälleenmyyjistä on antanut Isojoen Konehallille palautetta niistä jälleenmyyjistä, jotka eivät ole noudattaneet ohjevähittäishintoja, mikä on helpottanut Isojoen Konehallin reagoimista hintapoikkeamiin. Isojoen Konehalli on asettanut jälleenmyyjilleen lisäalennuksen saamisen ehdoksi ohjevähittäishintojen noudattamisen. Isojoen Konehalli on tehostanut määrähinnoittelua jälleenmyyjänsä hintaseurannalla, jota on toteutettu erityisesti verkkokaupoissa.

Yhtiön valtuutetuille IKH-jälleenmyyjilleen toimittamasta tukkuhinnastosta on ilmennyt tuotteen ohjevähittäishinnan lisäksi kyseisen jälleenmyyjän alennuskoodi sekä jälleenmyyjän ostohinta. Isojoen Konehalli on kytkenyt ohjevähittäishintojen noudattamisen IKH-tavaramerkin käyttöoikeuteen

IKH-verkkokauppa on ollut ketjuohjautuva. Tämä on tarkoittanut, että IKH-verkkokauppa on osoittanut tilauksen myyjäksi sen IKH-verkkokauppaan kuuluneen valtuutetun IKH-jälleenmyyjän, joka on toiminut tilaajan postinumeron perusteella määräytyneellä alueella. Jos tällä postinumeroalueella on toiminut useampi valtuutettu IKH-jälleenmyyjä, alueelta tulleet tilaukset on jaettu tasapuolisesti näiden jälleenmyyjien kesken.

Isojoen Konehalli on keskeyttänyt tuotteiden toimittamisen Puuilolle, koska Puuilo ei ollut suostunut Isojoen Konehallin vaatimukseen korottaa tuotteiden hintoja. Isojoen konehalli on myös irtisanonut jälleenmyytisopimuksia sellaisten jälleenmyyjien kanssa, jotka eivät ole noudattaneet IKH:n määräämää vähittäishintaa.

7.2.3 Vertikaalinen kilpailun rajoittaminen

Asiassa on kysymys vertikaalisessa sopimussuhteessa tapahtuneesta menettelystä, jolla tukkuportaalla toimiva Isojoen Konehalli on määrännyt IKH-tuotteille vähimmäisjälleenmyyntihinnat, joita jälleenmyyjien on tullut noudattaa. Toiminnassaan Isojoen Konehalli on syyllistynyt kilpailunrajoituslain (480/1992) 4 §:ssä, kilpailulain 5 §:ssä ja SEUT 101 artiklassa kiellettyyn määrähinnoitteluun ensinnäkin määräämällä jälleenmyyjät omissa jakelukanavissaan noudattamaan IKH-tuotteiden vähimmäisjälleenmyyntihintaa.

Kilpailunrajoituksista annetun lain (480/1992; jäljempänä myös kilpailunrajoituslaki) 4 §:ssä, kilpailulain 5 §:ssä ja Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (jäljempänä myös SEUT) 101 artiklan 1 kohdassa kielletyn menettelyn, jolla Isojoen Konehalli Oy määrää jälleenmyyjilleen jakelemiensa IKH-tuotteiden jälleenmyyntihinnat sopimalla ylläpitämässään IKH-verkkokaupassa valtuutettujen IKH-jälleenmyyjien kanssa noudatettavasta kiinteästä jälleenmyyntihinnasta ja määräämällä jälleenmyyjänsä muissa jakelukanavissaan noudattamaan IKH-tuotteiden vähimmäisjälleenmyyntihintaa.

Kilpailunrajoituslain (480/1992) 4 §:ssä ja kilpailulain 5 §:ssä on kielletty sellaiset elinkeinonharjoittajien väliset sopimukset, elinkeinonharjoittajien yhteenliittymien päätökset sekä elinkeinonharjoittajien yhdenmukaistetut menettelytavat, joiden tarkoituksena on merkittävästi estää, rajoittaa tai vääristää kilpailua tai joista seuraa, että kilpailu merkittävästi estyy, rajoittuu tai vääristyy.

SEUT 101 artiklan soveltamisen edellytyksenä on, että kilpailunrajoitus on omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Yhtiön menettelyn kohteena olevien tuotteiden luonteeseen perustuvaa kauppavaikutusta jäsenvaltioiden väliseen kauppaan tukee se, että etenkin verkkokaupan osalta jälleenmyyjät pitävät viitekehyksenä tuotteiden eurooppalaista hintatasoa. Lisäksi kauppavaikutusta tukevat viraston näytöstä ilmenevät viitteet siitä, että Isojoen Konehallin määrähinnoittelutoimenpiteet olisivat lisänneet IKH-tuotteita vastaavien tuotteiden maahantuontia muista Euroopan unionin jäsenvaltioista. Isojoen Konehallin toiminnan volyyymi osoittaa, että kielletyn menettelyn vaikutus jäsenvaltioiden väliseen kauppaan on ollut tuntuva.

7.2.4 Vakava kilpailurajoitus

Määrähinnoittelu kuuluu jo luonteensa puolesta vakavimpiin kilpailunrajoituksiin, jonka objektiivisena ja nimenomaisena tarkoituksena on rajoittaa kilpailua. Isojoen Konehallin toteuttama kielletty määrähinnoittelu on ollut omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, joten menettelyä on pidettävä vakavimpiin kuuluvana ja luonteensa puolesta merkittävänä kilpailunrajoituksena, joka ei ole voinut olla vähämerkityksellinen.

Asiaa on käsitelty myös Korkeimmassa hallinto- oikeudessa (KHO:2023:127). KHO antoi päätöksensä 22.12.2023. KHO:n päätöksen mukaan Isojoen Konehalli Oy:n ja Kilpailu- ja kuluttajaviraston valitukset hylätään. Markkinaoikeuden päätöksen lopputulosta ei muuteta.

KHO:n ja markkinaoikeuden päätösten perustelut ovat yhtenäiset. Asiassa on näytetty, että Isojoen Konehallilla on ollut sen jälleenmyyjien kanssa sopimus tai ainakin yhdenmukaistettu menettelytapa IKH-tuotteiden määrähinnoittelusta viimeksi mainittujen jälleenmyyjien verkkokaupoissa. Kysymys ei ole ollut Isojoen Konehallin yksipuolisista toimenpiteistä vaan vertikaalisessa sopimussuhteessa tapahtuneesta menettelystä, jossa edellä mainitut jälleenmyyjät ovat yhdenmukaistaneet IKH-tuotteiden hinnoittelunsa verkkokauppojensa osalta vastaamaan Isojoen Konehallin määräämää vähimmäishintatasoa.

Määrähinnoittelu on ilmennyt kahdella tavalla. Ensinnäkin Isojoen Konehalli määräsi IKH-tuotteiden vähimmäisjälleenmyyntihinnat asettamalla suositeltuja ohjevähittäishintoja ja painostamalla jälleenmyyjä noudattamaan näitä hintoja ovtasoa vastaavaksi. Mikäli jälleenmyyjä ei noudattanut IKH- jälleenmyyntiketjulle määrättyä hintatasoa, Isojoen Konehalli poisti tältä jälleenmyyjältä IKH-myyntiyhteistyöhön kuuluvia alennuksia, kielsi IKH- tavaramerkin käytön jälleenmyyjän verkkokaupassa tai tämän myymässä IKH- tuotteessa, keskeytti toimituksia ja viimesijaisena keinona irtisanoi erään jälleenmyyjän myyntiyhteistyösopimuksen.

Toiseksi Isojoen Konehalli on edellyttänyt, että yhtiön ylläpitämään IKH-verkkokauppaan liittyvät jälleenmyyjät sitoutuvat noudattamaan verkkokaupassa myytävien IKH-tuotteiden kiinteää jälleenmyyntihintaa. IKH-verkkokaupassa on kyse Isojoen Konehallin ja sen itsenäisten jälleenmyyjien yhteisestä myyntikanavasta, joka jakaa asiakkaat verkkokauppaan kuuluvien jälleenmyyjien kesken. IKH-verkkokaupan kautta Isojoen Konehalli ja IKH-jälleenmyyjät myyvät IKH-tuotteita sovittuun kiinteään jälleenmyyntihintaan.

Isojoen Konehalli toimeenpani ja tehosti määrähinnoittelua hintaseurannalla ja kohdisti sitä erityisesti niihin jälleenmyyjiin, jotka myivät omissa verkkokaupoissaan IKH-tuotteita. Isojoen Konehalli seurasi omatoimisesti tiettyjen jälleenmyyjänsä hinnoittelua verkossa, vertaili näiden hintoja ovt-hintoihin ja otti yhteyttä määrätystä hinnasta poikkeaisiin

jälleenmyyjiinsä. Myös osa IKH-jälleenmyyjistä antoi Isojoen Konehallille palautetta jälleenmyyjistä, jotka eivät noudattaneet ovh-hintoja, mikä helpotti Isojoen Konehallin reagointimahdollisuuksia hintapoikkeamiin.

7.3 Horisontaalinen kilpailun rajoitus -Hintakartelli (MAO:70/2021)

Asiassa on kysymys koko Suomen laajuisesta kilpailunrajoituksesta, johon ovat osallistuneet kolme markkina-asetaltaan merkittävintä EPS-eristevalmistajaa Suomessa. Kysymys on keskenään kilpailevien eristevalmistajien sopimista EPS-eristeiden hinnankorotuksista. Rakennusmarkkinoiden sesonkiluonteisuuden takia EPS-eristeiden hinnat seuraavat vuoden aikana rakennuskesäajan sykliä ja ovat korkeimmillaan kysynnän kasvaessa keväällä. Menettelyn vahingollisuutta on korostanut hinnankorotusten ajoittaminen sesonkiajankohtaan. Osapuolet ovat maksimoineet hinnannoususta saamansa hyödyn ja varmistaneet, etteivät yhtiöt keskinäisellä kilpailulla alentaisi hintatasoa markkinoilla. Kartellin vaikutuksesta hintataso on noussut alkuvuodesta keinotekoisesti kilpailullista hintatasoa korkeammalle

Menettelyyn osallistuneiden yhtiöiden yhteenlaskettu markkinaosuus Suomen EPS-eristeiden markkinoista on rikkomuksen ajan ollut noin 80 prosenttia. Rikkomuksen maantieteellisen laajuuden sekä siihen osallistuneiden yhtiöiden suuren markkinaosuuden lisäksi yhtiöt ovat tunnistaneet EPS-eristeiden tuonnin mahdollisen kilpailupaineen ja harkinneet toimenpiteitä tuonnin vaikeuttamiseksi.

Yritykset ovat sopineet ja/tai yhdenmukaistaneet menettelytapansa EPS-eristeiden tulevista hinnankorotuksista. Kiellettyä kilpailijoiden välistä yhteistyötä on toteutettu yhtiöiden välisillä tapaamisilla ja puhelinkeskusteluilla. Lisäksi yritykset ovat seuranneet sovittujen hinnankorotusten täytäntöönpanoa muun ohella yhtiöiden verkkosivuilla julkaistujen hinnankorotusilmoitusten avulla.

Menettelyllään yritykset ovat rikkoneet kilpailulain 5 §:ää sekä Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) 101 artiklaa harjoittaessaan kiellettyä kilpailijoiden välistä yhteistyötä EPS-eristeiden markkinoilla Suomessa. Rikkomuksella on

siten ollut ainakin mahdollisia välillisiä vaikutuksia jäsenvaltioiden välisen kaupan rakenteeseen, joten kilpailulain 3 §:n nojalla SEUT 101 artiklan säännöstä ja kilpailulakia on sovellettava rinnakkain. Kysymyksessä on ollut laadultaan erittäin vakava kilpailunrajoitus, hintakartelli.

Rikkomuksen taloudellista laajuutta ja merkittävyyttä tarkasteltaessa on kiinnitettävä huomiota myös markkinoiden keskittyneisyyteen. Kysymys on ollut valtakunnallisesti kolmen suurimman toimijan välisestä kielletystä yhteistyöstä. Keskittyneillä markkinoilla tapahtuva yhteistyö on entisestään vahvistanut yhtiöiden markkinavoimaa, vaikuttanut taloudellisesti koko markkinaan ja vähentänyt kilpailua huomattavasti.

7.4 Korkeimman hallinto-oikeuden päätökset

7.4.1 Horisontaalinen kilpailun rajoitus -Tarjouskartelli (KHO:2021:112)

Yritysten kilpailua rajoittavaa toimintaa tarkasteltaessa huomataan, että Eltelin ja Empowerin voimajohtoliiketoimintajohtajat ovat työstäneet yhdessä taulukoita, joissa on sovittu tulevien suunnittelu- ja rakentamisurakoiden arvioiduista hinnoista ja jaosta yhtiöiden kesken. Eltel ja Empower ovat sopineet yksittäisten tulevien hankkeiden lisäksi voimajohtourakoiden katetasosta.

Eltelin ja Empowerin voimajohtorakentamisliiketoiminnasta vastanneet johtajat ovat vaihtaneet tulevaan markkinakäyttäytymiseen vaikuttavia tietoja toistuvasti puhelimitse. Yhteydenpidon salaamiseksi yhteyshenkilöt ovat vältäneet sähköpostiviestintää. Pelätessään kartellin paljastumista Empowerin voimajohtoliiketoimintajohtaja on hankkinut erillisen puhelimen ja prepaid-puhelinliittymän salaisella numerolla.

Eltel ja Empower ovat pyrkineet ensin vaikeuttamaan VK-Electric Oy:n toimintaa, jonka alalle tulo on lisännyt kilpailua ja aiheuttanut hintojenlaskun, toimintaa, minkä jälkeen Empower on ehdottanut VK-Electricille liittymistä Eltelin ja Empowerin kartelliin.

Empowerin ja Eltelin ylin johto on tavannut, vaihtanut strategista tietoa ja keskustellut voimajohtoliiketoimintajohtajien keskinäisestä kontaktoinnista.

Viraston esityksen mukaan kahden suurimman voimajohtourakoitsijan välinen Suomen laajuinen kartelli on ollut omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan SEUT 101 artiklan 1 kohdassa tarkoitettulla tavalla. Kilpailunrajoituslain 1 a §:n mukaan SEUT 101 artiklan säännöstä ja kilpailunrajoituslakia on tullut soveltaa rinnakkain tarkasteltavana olevaan menettelyyn.

Toiminta kilpailulainsäädännön kannalta. Eltelin ja Empowerin välisessä yhteistyössä on kyse menettelystä, jossa on erilaisia kielletyn yhteistyön muotoja. Yritykset ovat sopineet hinnoista, jakaneet urakoita ja vaihtaneet tulevaan markkinakäyttäytymiseen vaikuttavia tietoja toistuvasti sekä vaikeuttaneet kilpailevan yrityksen (joka ei lähtenyt mukaan kartelliin) toimintaa markkinoilla.

Yhtiöiden menettelyssä on kokonaisuutena arvioiden ollut kyse pitkäkestoisesta kartellista, joka on kilpailunrajoituslain 4 §:n ja SEUT 101 artiklan vastaista riippumatta siitä, onko kyseessä sopimus vai yhdenmukaistettu menettelytapa.

Kilpailu- ja kuluttajaviraston taloudellinen analyysi viittaa siihen, että Eltel ja Empower ovat myös käytännössä käyttäneet hyväkseen yhtiöiden välisissä keskusteluissa saamaansa tietoa toisen yhtiön tulevasta käyttäytymisestä ja onnistuneet näin nostamaan projektien tyyppillisen hinta- ja katetason pääsääntöisesti tavoittelemalleen tasolle.

Hintayhteistyön lisäksi yhtiöiden edustajat ovat pyrkineet hankaloittamaan VK-Electricin toimintaa markkinoilla. Kilpailijoiden välinen sopimus, jolla pyritään sulkemaan alalla jo toimivia tai sinne pyrkiviä yrityksiä pois markkinoilta, sekä sopimus, jonka tarkoituksena on rajoittaa työvoimaresursseista käytävää kilpailua ja estää palkkakilpailun mahdollisesti aiheuttama kustannusten nousu, ovat kilpailunrajoituslain 4 §:n ja SEUT 101 artiklan vastaisia.

7.4.2 Vertikaalinen kilpailun rajoitus -Määrävän markkina-aseman väärinkäyttö: saalistushinnoittelu (KHO:2016:221)

Kilpailu- ja kuluttajavirasto oli selvittänyt perusmaitojen valmistuksen ja tukkumyynnin alalla määrävässä markkina-asemassa olleen Valion hinnoittelua. Virasto oli todennut Valion hinnoittelun merkitsevän unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaisesti saalistushinnoitteluna pidettävää määrävän markkina-aseman väärinkäyttöä, kun yhtiön valmistamien perusmaitojen keskimääräiset hinnat olivat alittaneet keskimääräiset muuttuvat kustannukset.

Markkinaoikeus oli arvioinut asiaa samalla tavoin kuin KKV. Markkinaoikeus oli hylännyt Valion valituksen viraston päätöksestä, jolla yhtiö oli määrätty lopettamaan määrävän markkina-aseman väärinkäyttö, ja määrännyt yhtiölle KKV:n esityksen mukaisesti 70 miljoonan euron seuraamusmaksun. Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisu on ollut, että se hylkää Valion valituksen. Markkinaoikeuden päätöksen lopputulosta ei muuteta. Toisin kuin Valio on esittänyt, asian kannalta merkityksellisiä markkinoita ei ole määritelty väärin eikä yhtiön määrävää markkina-asemaa ole arvioitu virheellisesti. Korkein hallinto-oikeus katsoo, kuten KKV ja markkinaoikeus, että Valion perusmaitojen tässä asiassa merkitykselliset keskimääräiset hinnat ovat alittaneet keskimääräiset muuttuvat kustannukset. Tällaisten hintojen soveltaminen on lähtökohtaisesti osoitus saalistushinnoitteluna pidettävästä määrävän markkina-aseman väärinkäytöstä. Valion alennuskäytännöt ovat korostaneet muuttuvat kustannukset alittavan hinnoittelun poissulkevaa vaikutusta.

Valion kustannukset alittavalla hinnoittelulla on ollut huomattavia vaikutuksia Arlan ja muiden markkinoilla toimivien meijerialan yritysten toimintaedellytyksiin. Arla ja sitä huomattavasti pienemmät meijerit ovat joutuneet vastaamaan Valion hinnoitteluun. Asiakirja-aineisto osoittaa Valion nimenomaisena tarkoituksena olleen Arlan ajamisen niin ahtaalle, että yhtiö näkee kannattavammaksi luopua ruotsalaisen maidon maahantuonnista ja supistuu marginaaliseksi toimijaksi tai sulkeutuu kokonaan pois markkinoilta.

Horisontaalinen kilpailun rajoitus - Markkinoiden jakaminen (KHO:2019:98)

Alan keskeiset linja-autoyhtiöt, Linja-autoliitto r.y. ja Oy Matkahuolto Ab saavuttivat syksyllä 2008 yhteisymmärryksen strategiasta, jonka tavoitteena oli estää ja vähintäänkin viivästyttää markkinoiden avautumista ja ylläpitää vallitsevat markkinaolosuhteet lainmuutoksesta huolimatta.

Matkahuollon hallitus on päättänyt yhtiön ja linja-autoliikennöitsijöiden välisten palvelusopimusten irtisanomisesta ja Matkahuollon palvelujen käyttämisestä kilpailun avautumisen estämiseen sovitun strategian mukaisesti. Uusiin sopimuksiin lisättiin tarveharkintaehto, jonka tarkoituksena oli kilpailevien reittiliikennelupavuorojen pääsyn estäminen linja-autoliikenteessä toimimisen kannalta keskeisiin Matkahuollon matka- ja pakettipalveluihin. Poissuljenta tarkoitti käytännössä sitä, että Matkahuolto ei myynyt vuoroille lippuja, eivätkä ne olleet esillä Matkahuollon aikataulutiedoissa eikä laiturinäytöissä. Vuoroilla ei myöskään ollut paketinkuljetusoikeutta. Lisäksi kartellin osapuolet yrittivät Linja-autoliiton johdolla saada kilpailevia reittiliikennelupia hakeneita liikenteenharjoittajia vetämään reittiliikennelupahakemuksensa pois.

Päätöksellä estettiin käytännössä uusien reittiliikennelupavuorojen tehokas markkinalle tulo. Tavoitteena oli estää tai hidastaa markkinoiden avautumista ja ylläpitää vallitsevat markkinaolosuhteet lainmuutoksesta huolimatta vaikeuttamalla kilpailevan liikenteen pääsyä markkinoille.

Näin on vaikutettu uusien ja vanhojen liikennöitsijöiden mahdollisuuksiin kilpailla merkityksellisillä markkinoilla hakemalla reittiliikennelupia ja harjoittaa niihin perustuvaa liikennettä. Kysymys on ollut kilpailuoikeudessa kielletystä markkinoiden jakamisesta, mitä Matkahuollon toimiva johto on myös käytännössä toteuttanut.

8 Johtopäätökset

Tutkimuksessa tutkimusaihetta ja kysymystä tarkasteltiin kilpailuoikeuden ja sopimusoikeuden näkökulmasta sekä tarkasteltiin oikeustapauksia, joissa on kysymys horisontaalisesta tai vertikaalisesta kilpailunrajoituksesta. Sopimusoikeuden tärkein laki on oikeustoimilaki, joka soveltuu kaikkiin sopimuksiin. Oikeustoimilaissa määritellään sopimusta koskevat perussäännöt muun muassa miten sopimus syntyy, minkälainen sopimus on pätevä, sopimuksen pätemättömyys (esim. kiskonta, väärennös) ja sopimuksen sovittelu.

Kilpailulainsäädäntöä, EU:n kilpailusäännöksiä (SEUT 101 ja 102 artiklat) ja siihen liittyviä horisontaalisia ja vertikaalisia rajoitteita on tarkasteltu laajasti ja sitä kautta on luotu ymmärrys mitä kartellit ovat, millaisia kartellien ilmenemismuodot ovat ja mitkä ovat keskeisiä kartellien syntymiseen vaikuttavia tekijöitä sekä mitkä ovat kartellien menestymisen edellytykset. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää mitkä tekijät vaikuttavat kartellien ja kartellisopimusten syntyyn?

Tutkimuksessa perehdyttiin myös kilpailulainsäädännön valvontaan sekä epäiltyjen kartellitapauksien tutkinnan vaiheisiin. Oikeustapausten tarkastelu lisäsi ymmärrystä Kilpailu- ja kuluttajaviraston, Markkinaoikeuden sekä Korkeimman hallinto-oikeuden merkityksestä kartellien toiminnan sanktioimiseen sekä seuraamusmaksujen määräytymiseen.

Tutkimuksen kokeellisen osuuden kannalta korkeimman hallinto-oikeuden ja markkinaoikeuden tekemiin päätöksiin perehtyminen syvensi ymmärrystä miksi yritykset päätyvät kilpailua rajoittavaan toimintaa, kartelleihin. Tapauksia on tulkittu kilpailulainsäädännön (kilpailulaki, EU: säännökset, 101 ja 102 artiklat) pohjalta.

Kokeellisen tarkastelun perusteella lähes kaikissa tarkastelluissa kartellitapauksissa motivaationa on ollut pyrkimys vaikuttaa hintatasoon, vaikuttaa kilpailijan toimintaa tai jopa pois sulkeminen markkinoilta. Tällä tavoin yritys on hyötynyt kartellista

taloudellisesti. Tarkastelluista tapauksista käy ilmi, että kartellien vaikutus taloudellisesti ja yhteiskunnallisesti on merkittävä. Kartellien toiminta on kilpailua rajoittavaa ja aiheuttaa sen vuoksi taloudellista vahinkoa asiakkaille, markkinoille ja koko yhteiskunnalle.

8.1 Tarkasteltujen tapausten horisontaaliset kilpailurikkomukset

Horisontaalista kilpailun rajoituksista tarkasteltiin kilpailun vastaista tarjousyhteistyötä, hintakartellia, tarjouskartellia sekä markkinoiden jakamista. Esimerkkinä tarjousyhteistyöstä tarkasteltiin linja-autoliikennöitsijöiden (kuusi elinkeinonharjoittajaa) yhteistoimintayhtiön tarjousyhteistyötä (MAO:530/2023). TLO, LSL ja niiden osakasyhtiöt kilpailevat elinkeinonharjoittajat ovat menettelleet kilpailulain 5 §:n vastaisesti osallistumalla Fölin tarjouskilpailuihin omistamiensa yhteisyritysten (TLO ja LSL) nimissä annetuilla kilpailunvastaisilla yhteistarjouksilla. Rikkomuksessa on ollut kyse laadultaan vakavasta kilpailunrajoituksesta. Keskenään kilpailevien yritysten välinen hintayhteistyö ja markkinoiden jakamiseen tähtäävä menettely kuuluvat luonteensa ja vaikutustensa puolesta kaikkein vakavimpiin kilpailunrajoituksiin riippumatta siitä, miten menettely on kussakin tapauksessa toteutettu.

Sen lisäksi, että tarjouskilpailumenettelyyn kohdistuvat kilpailunrajoitukset vahingoittavat suoraan julkisten palvelujen tuotantoa, menettelyn mahdolliset haitalliset hintavaikutukset ovat omiaan kohdistumaan viime kädessä myös kuluttajiin. Ne voivat johtaa matkalippujen hintojen korotuksiin, palvelujen laadun ja määrän heikkenemiseen tai julkisen tuen määrän kasvuun. Menettelyn vaikutukset ovat siten olleet omiaan kohdistumaan viime kädessä kuluttajiin.

Hintakartelli (MAO:70/2021) asiassa on kysymys koko Suomen laajuudesta kilpailunrajoituksesta, johon ovat osallistuneet kolme markkina-asemaltaan merkittävintä EPS-eristevalmistajaa Suomessa. Kysymys on keskenään kilpailevien eristevalmistajien sopimista EPS-eristeiden hinnankorotuksista.

Menettelyyn osallistuneiden yhtiöiden yhteenlaskettu markkinaosuus Suomen EPS-eristeiden markkinoista on rikkomuksen ajan ollut noin 80 prosenttia. Rikkomuksen maantieteellisen laajuuden sekä siihen osallistuneiden yhtiöiden suuren markkinaosuuden lisäksi yhtiöt ovat tunnistaneet EPS-eristeiden tuonnin mahdollisen kilpailupaineen ja harkinneet toimenpiteitä tuonnin vaikeuttamiseksi.

Menettelyllään yritykset ovat rikkoneet kilpailulain 5 §:ää sekä Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) 101 artiklaa harjoittaessaan kiellettyä kilpailijoiden välistä yhteistyötä EPS-eristeiden markkinoilla Suomessa. Rikkomuksella on siten ollut ainakin mahdollisia välillisiä vaikutuksia jäsenvaltioiden välisen kaupan rakenteeseen, joten kilpailulain 3 §:n nojalla SEUT 101 artiklan säännöstä ja kilpailulakia on sovellettava rinnakkain. Kysymyksessä on ollut laadultaan erittäin vakava kilpailunrajoitus, hintakartelli.

Tarjouskartellia koskevassa asiassa (KHO:2021:112) on kysymys_Eltelin ja Empowerin yritysten toiminnasta, jossa voimajohtoliiketoimintajohtajat ovat työstäneet ja sopineet tulevien suunnittelu- ja rakentamisurakoiden arvioiduista hinnoista ja jaosta yhtiöiden kesken. Eltel ja Empower ovat sopineet yksittäisten tulevien hankkeiden lisäksi voimajohtourakoiden katetasosta.

Etel ja Empower ovat pyrkineet vaikeuttamaan kilpailijan VK-Electric Oy:n toimintaa, jonka alalle tulo on lisännyt kilpailua ja aiheuttanut hintojenlaskun, toimintaa, minkä jälkeen Empower on ehdottanut VK-Electricille liittymistä Eltelin ja Empowerin kartelliin. Eltelin ja Empowerin välisessä yhteistyössä on kyse menettelystä, jossa on erilaisia kielletyn yhteistyön muotoja. Yritykset ovat sopineet hinnoista, jakaneet urakoita ja vaihtaneet tulevaan markkinakäyttäytymiseen vaikuttavia tietoja toistuvasti sekä vaikeuttaneet kilpailevan yrityksen (joka ei lähtenyt mukaan kartelliin) toimintaa markkinoilla.

Yhtiöiden menettelyssä on kokonaisuutena arvioiden ollut kyse pitkäkestoisesta kartellista, joka on kilpailunrajoituslain 4 §:n ja SEUT 101 artiklan vastaista riippumatta siitä, onko kyseessä sopimus vai yhdenmukaistettu menettelytapa.

Kilpailu- ja kuluttajaviraston taloudellinen analyysi viittaa siihen, että Eltel ja Empower ovat myös käytännössä käyttäneet hyväkseen yhtiöiden välisissä keskusteluissa saamaansa tietoa toisen yhtiön tulevasta käyttäytymisestä ja onnistuneet näin nostamaan projektien tyypillisen hinta- ja katetason pääsääntöisesti tavoittelemalleen tasolle.

Markkinoiden jakamista koskevassa asiassa (KHO:2019:98) alan keskeiset linja-autoyhtiöt, Linja-autoliitto r.y. ja Oy Matkahuolto Ab saavuttivat yhteisymmärryksen strategiasta, jonka tavoitteena oli estää ja vähintäänkin viivästyttää markkinoiden avautumista ja ylläpitää vallitsevat markkinaolosuhteet lainmuutoksesta huolimatta.

Uusiin sopimukseen lisättiin tarveharkintaehto, jonka tarkoituksena oli kilpailevien reittiliikennelupavuorojen pääsyn estäminen linja-autoliikenteessä toimimisen kannalta keskeisiin Matkahuollon matka- ja pakettipalveluihin. Poissuljenta tarkoitti käytännössä sitä, että Matkahuolto ei myynyt vuoroille lippuja, eivätkä ne olleet esillä Matkahuollon aikataulutiedoissa eikä laiturinäytöissä. Vuoroilla ei myöskään ollut paketinkuljetusoikeutta. Lisäksi kartellin osapuolet yrittivät Linja-autoliiton johdolla saada kilpailevia reittiliikennelupia hakeneita liikenteenharjoittajia vetämään reittiliikennelupahakemuksensa pois. Päätöksellä estettiin käytännössä uusien reittiliikennelupavuorojen tehokas markkinalle tulo.

8.2 Tarkasteltujen tapausten vertikaaliset kilpailurikkomukset

Vertikaalisen kilpailunrajoituksen osalta tarkasteltiin muun muassa määrähinnoittelua, jossa tukkuportaalla toimiva yritys harjoitti tuotteen jälleenmyyjensä hintaseurantaa, painostusta sekä toimitusten keskeyttämistä. Asiassa (MAO:32/22, KHO:2023:127) on kysymys vertikaalisessa sopimussuhteessa tapahtuneesta menettelystä, jolla tukkuportaalla toimiva Isojoen Konehalli on määrännyt IKH-tuotteille

vähimmäisjälleenmyyntihinnat, joita jälleenmyyjien on tullut noudattaa. Toiminnassaan Isojoen Konehalli on syyllistynyt kilpailunrajoituslain (480/1992) 4 §:ssä, kilpailulain 5 §:ssä ja SEUT 101 artiklassa kiellettyyn määrähinnoitteluun ensinnäkin määräämällä jälleenmyyjät omissa jakelukanavissaan noudattamaan IKH-tuotteiden vähimmäisjälleenmyyntihintaa.

Kilpailunrajoituslain (480/1992) 4 §:ssä ja kilpailulain 5 §:ssä on kielletty sellaiset elinkeinonharjoittajien väliset sopimukset, elinkeinonharjoittajien yhteenliittymien päätökset sekä elinkeinonharjoittajien yhdenmukaistetut menettelytavat, joiden tarkoituksena on merkittävästi estää, rajoittaa tai vääristää kilpailua tai joista seuraa, että kilpailu merkittävästi estyy, rajoittuu tai vääristyy.

Toisessa tarkastellussa tapauksessa oli kyseessä määräävän markkina-aseman väärinkäyttö, jossa saalistushinnoittelun tarkoituksena oli supistaa kilpailijan toimintaa sekä pois sulkea markkinoilta. Saalistushinnoittelun teorian lähtökohtana on, että määräävässä asemassa olevalla yrityksellä (saalistajalla) on paremmat taloudelliset resurssit kuin saalistuksen kohteella. Kun saalistaja hinnoittelee hyödykkeensä alle kustannusten, kilpailija joutuu ennemmin tai myöhemmin poistumaan markkinoilta.¹¹⁰ Asiassa (KHO:2016:221) määräävän markkina-aseman väärinkäyttö on ilmennyt saalistushinnoitteluna perusmaitojen valmistuksen ja tukkumyynnin alalla määräävässä markkina-asemassa olleen Valion osalta. Valion hinnoittelun on todettu merkitsevän unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaisesti saalistushinnoitteluna pidettävää määräävän markkina-aseman väärinkäyttöä, kun yhtiön valmistamien perusmaitojen keskimääräiset hinnat olivat alittaneet keskimääräiset muuttuvat kustannukset.

Valion kustannukset alittavalla hinnoittelulla on ollut huomattavia vaikutuksia Arlan ja muiden markkinoilla toimivien meijerialan yritysten toimintaedellytyksiin. Arla ja sitä huomattavasti pienemmät meijerit ovat joutuneet vastaamaan Valion hinnoitteluun.

---

¹¹⁰ Leivo et al. 2012, s. 803-804

Asiakirja-aineisto osoittaa Valion nimenomaisena tarkoituksena olleen Arlan ajamisen niin ahtaalle, että yhtiö näkee kannattavammaksi luopua ruotsalaisen maidon maahantuonnista ja supistuu marginaaliseksi toimijaksi tai sulkeutuu kokonaan pois markkinoilta.

8.3 Kartellin syntyä selittävät tekijät tarkastelujen tapausten osalta

Tutkimuksessa on aikaisemmin (kappaleessa 4.1.) tarkasteltu kartellin syntyyn vaikuttavia tekijöitä. Keskeisempiä syitä ovat markkinoilla vallitseva epäterve kilpailu, joka ilmenee usein vähäisenä kilpailuna ja kilpailijoiden määrä markkinoilla on pieni. Kartellien syntyä selittävät myös uusien kilpailijoiden alalle tulon vaikeus, ja sen hankaloittaminen. Muita selittäviä tekijöitä ovat tuotteiden tai palvelun samanlaisuus sekä kustannusrakenteet.

Tutkimuksessa tarkastelujen kartellitapausten syntyä voidaan selittää epäterveellä kilpailulla, jossa yrityksellä on määräävä markkina- asema, jota käytetään väärin. Tapausten tarkastelun perusteella kartellien syntyyn ovat vaikuttaneet myös kilpailijoiden palvelujen samanlaisuus sekä uusien kilpailijoiden tulo alalle on hankalaa, johtuen muun muassa alalla vallitsevasta vakiintuneesta tilanteesta.

Kartellien syntyä ja jatkumista helpottavat, jos uusien kilpailijoiden tulo alalle on vaikeaa ja nykyisillä markkinoilla vallitsee epäterve kilpailu. Oligopoli on esimerkiksi epätäydellisestä kilpailusta, se kuvaa tilannetta, jossa markkinoilla on vain vähän kilpailijoita ja siten kilpailua. Tällöin myyjän markkinaosuus on suuri. Tarkastelluista tapauksista Valiolla on ollut määräävä markkina- asema perusmaidon tuotannossa, verrattuna kilpailijoihin muun muassa Arla, joka tuo maidon Ruotsista. Valion markkinaosuus oli yli 50 %, ja Suomen maitotilalliset toimittavat noin 80 prosenttia raakamaidosta Valiolle. Kartellin ulkopuoliset yritykset esimerkiksi Arla, joka on kasvattanut markkinaosuuttaan ¹¹¹ on luonut uhkan Valion määräävälle markkina-

---

¹¹¹ YLE (8.8.2013).

asemalle. Kartellit, kuten Valio tässä tutkimuksessa, voivat käyttää saalistushinnoittelua vastauksena tähän uhkaan. Tällöin yritys laskee tuotteen hinnan keskimääräisten kustannusten alapuolelle saadakseen kartellin ulkopuoliset yritykset poistumaan markkinoilta ¹¹². Saalistushinnoittelulla voidaan myös estää uusien yritysten pääsy markkinoille.

Yrityksen tavoitteena on saavuttaa suuremmat voitot pitkällä aikavälillä korkeampien hintojen avulla kuin mitä se olisi saavuttanut ilman hinnanalennusta. Yritys olettaa, että sen strategia mahdollistaa joko hintojen nostamisen tai nykyisen markkinarakenteen säilyttämisen, jossa hinnat ovat kilpailullisen tason yläpuolella pidemmän ajanjakson ajan kuin olisi ollut mahdollista, jos uuden yrityksen pääsy markkinoille olisi sallittu heti. Molemmissa tapauksissa yritys odottaa, että pitkän aikavälin voitot kasvavat enemmän kuin mitä tarvitaan kompensoimaan lyhyen aikavälin uhraukset hinnanalennuksen seurauksena ¹¹³.

Saalistushinnoittelu aiheuttaa lyhytaikaisia tappioita yritykselle, joka noudattaa tätä käytäntöä, mutta lähes aina se aiheuttaa lyhytaikaisia tappioita jollekin tai kaikille yrityksen nykyisille kilpailijoille.

Myös toisessa tapauksessa, jota tutkimuksessa tarkasteltiin, oli kyseessä määräävä markkina- aseman väärinkäyttö. Hintakartelliin osallistui kolme markkina-asemaltaan merkittävintä EPS-eristevalmistajaa. Menettelyyn osallistuneiden yhtiöiden yhteenlaskettu markkinaosuus Suomen EPS-eristeiden markkinoista on rikkomuksen ajan ollut noin 80 prosenttia. Näin ollen yritysten pieni määrä markkinoilla helpottaa kartellien syntymistä. Mikäli alalla on paljon yrityksiä, voi se vaikeuttaa yhteisymmärrykseen pääsyä ja sisäistä kurinpitoa.

---

¹¹² Mankiw & Taylor 2014, 323.

¹¹³ Free & Free 2010, 135.

Alalle pääsyn helppous tai vaikeus on merkittävä tekijä kartellien syntymisessä, koska hinnankorotuksen ja tuotannon rajoittamisen on oltava taloudellisesti kannattavaa. Mikäli uusilla toimijoilla on alhainen este tulla markkinoille, kartellin parantama kannattavuus voi houkutella niitä. Alalle pääsyn vaikeuden ja tuotannon laajentamisen esteiden on oltava tarpeeksi suuria.¹¹⁴

Tarjouskartellia koskevassa asiassa_Eltelin ja Empowerin yritykset sopivat hinnoista sekä pyrkivät vaikeuttamaan uuden kilpailijan VK-Electric Oy:n toimintaa, jonka alalle tulo on lisännyt kilpailua ja aiheuttanut hintojenlaskun. Tämän jälkeen Empower ehdotti VK-Electricille liittymistä Eltelin ja Empowerin kartelliin.

Toisessa tapauksessa, jota tutkimuksessa tarkasteltiin, käsittelee Markkinoiden jakamista, jossa alan keskeiset linja-autoyhtiöt, Linja-autoliitto r.y. ja Oy Matkahuolto Ab saavuttivat yhteisymmärryksen strategiasta, jonka tavoitteena oli estää ja vähintäänkin viivästyttää markkinoiden avautumista ja ylläpitää vallitsevat markkinaolosuhteet lainmuutoksesta huolimatta. Lisäksi kartellin osapuolet yrittivät Linja-autoliiton johdolla saada kilpailevia reittiliikennelupia hakeneita liikenteenharjoittajia vetämään reittiliikennelupahakemuksensa pois. Päätöksellä estettiin käytännössä uusien reittiliikennelupavuorojen markkinalle tulo.

Tuotteiden tai palvelun samanlaisuus helpottaa kartellirytysten pääsyä sopuun sopivasta kartellihinnasta. Tässä tutkimuksessa esimerkkinä voidaan tarkastella linja-autoliikennöitsijöiden (kuusi elinkeinonharjoittajaa) yhteistoimintayhtiön tarjousyhteistyötä.¹¹⁵ Kaikki elinkeinon harjoittajat toimivat samalla alalla, tuottaen kuljetusalan palvelua. Tapauksessa samaa palvelua harjoittavat yritykset ovat muodostaneet yhteisyrityksen ja toimineet yhteisyrityksen nimissä kilpailunvastaisen yhteistarjouksen.

---

¹¹⁴ Leivo ym. 2012, 229–230

¹¹⁵ MAO:530/2023.

Kustannusrakenteet ovat merkittäviä hinnan määrittelyssä, koska yritykset, joilla on korkeammat kustannukset, ovat valmiita asettamaan hinnan korkeammalle. Toisaalta yritykset, joilla on matalat kustannukset, voivat helpommin pitää hinnan ja tuotannon alhaisempana. Markkinoiden vakaus auttaa kartellisopimuksen tekemisessä, koska nopeasti teknologisesti kehittyvillä markkinoilla tuotantokustannukset voivat muuttua nopeasti. Sopimuksen päivittäminen ja sopeuttaminen muuttuviin markkinaolosuhteisiin lisäisi haasteita kartellisopimukseen.

8.4 Kartellien edellytykset ja suhteet kartellin ulkopuolisiin yrityksiin

8.4.1 Kartellitoiminnan edellytykset

Kartellin menestyminen edellyttää tiettyjen ehtojen täyttymistä.¹¹⁶ Ensimmäinen vaatimus on, että kartellin tuottamalla tuotteella tai palvelulla on huomattava markkina-asema, joka estää uusia yrityksiä saapumasta markkinoille ja heikentämästä kartellin hinnoittelupäätöksiä. Toisena kartellin toiminnan edellytyksenä voidaan pitää sitä, että kartelliin kuuluu tarpeeksi suuri osa kaikista toimialan yrityksistä. Tässä tapauksessa kartellin ulkopuolisilla yrityksillä ei ole mahdollisuutta vähentää kartellin päätösten vaikutusta. Ulkopuolisten yritysten ei myöskään tulisi olla mahdollista kasvattaa omaa tuotantoaan nopeasti siten, että se vaikuttaisi kartellin toimintaan.

Kartellin yritykset sopivat yleensä ensin kartellin kokonaistuotantomääristä ja sen jälkeen sovitaan kunkin jäsenen erillisestä tuotanto-osuudesta. Kolmas kartellin menestyksen edellytys liittyy kartellin jäsenyritysten kykyyn sopia siitä, kuinka paljon kukin jäsen tuottaa tiettyä tuotetta.¹¹⁷

Neljäs toiminnan edellytys liittyy kartellin kykyyn havaita jäsenyritystensä aikeet huijata kartellia suurempien voittojen toivossa. Tähän liittyy myös viides kartellin toiminnan edellytys eli kartellilla tulee olla riittävä kyky huijauksesta kiinnijääneitä jäseniään.

---

¹¹⁶ Hovenkamp 2005.

¹¹⁷ Hovenkamp 2005, 147.

Edellä esitettyjen viiden kartellin toimintaedellytyksen tulee toteutua, että kuudes voi toteutua. Tämä koskee tilannetta, jossa ulkopuoliset yritykset tai muut toimijat eivät huomaa toimivaa kartellia.¹¹⁸Näiden kuuden edellytyksen toteutuminen mahdollistaa sen, että kartelli voi menestyä ja jatkua pitkään.

8.4.2 Kartellit ja kartellin ulkopuoliset yritykset

Kartellin ulkopuoliset yritykset ovat uhka kartellille, sillä ne hyötyvät kartellin aiheuttamasta hinnannoususta ilman tarvetta vähentää tuotantoa. Tämä mahdollistaa kartellin ulkopuolisten yritysten tuotannon ja markkinaosuuden kasvattamisen. Jos kartellin ulkopuolinen yritys onnistuu merkittävästi lisäämään tuotantoaan ja saamaan riittävän osan kysynnästä kartellilta, se voi jopa johtaa kartellin loppumiseen. Tästä syystä kartelli yrittää usein painostaa ulkopuolisia yrityksiä liittymään kartelliin tai käyttämään saalistushinnoittelua.¹¹⁹ Kartellin ulkopuoliset yritykset eivät myöskään voi joutua kilpailuoikeudellisten seuraamusten kohteeksi, sillä ne eivät riko kilpailulakia.

---

¹¹⁸ Hovenkampin 2005, 147

¹¹⁹ Wikberg 2011.

9 Lopuksi

Tutkimuksen perusteella havaittiin, että joillakin toimialoilla kartellien muodostuminen on yleisempää, kun taas toisilla toimialoilla niiden syntyminen on vähemmän todennäköistä. Kartellien syntymiseen vaikuttaa merkittävästi kilpailun taso toimialalla, joka taas riippuu siitä, kuinka samankaltaisia yritysten tuotteet ovat keskenään.

Kartelleja muodostuu usein markkinoille, joilla kysynnän hintajousto on pieni. Tällöin kartelliyritykset voivat helposti nostaa hintoja ilman, että kysyntä reagoi hinnankorotuksiin. Keskittyneillä markkinoilla, joilla on oligopoleja, on paremmat mahdollisuudet maksimoida voitot, mitä pienempi on tuotteen kysynnän hintajousto.¹²⁰ Toisaalta, jos tuotteet ovat samanlaisia keskenään ja toimiala on suhteellisen kilpailtu, yrityksillä voi olla kannustin muodostaa kartelli ja rajoittaa siten kilpailua.¹²¹ Kilpailluilla toimialoilla hinnanmuutokset vastaavat yleensä kustannus- tai kysyntämuutoksiin. Jos yrityksen kilpailukäyttäytyminen poikkeaa tästä, se voi viitata kartellin olemassaoloon. Tällöin kartelliyritykset voivat nostaa hintatasoa keskimääräisten kustannusten yläpuolelle ja saavuttaa parempia voittoja muuten kilpailullisella toimialalla, jos kysyntä on joustamatonta.¹²²

Kartelleja syntyy epätodennäköisimmin toimialoille, joilla tuotteet ovat erilaisia, yritysten tuotannon kustannusrakenne eroaa toisistaan, toimialalla on paljon yrityksiä ja markkinat eivät ole keskittyneet. Myös kysynnän epävarmuustekijät, kuten korkea kysynnän hintajousto, voivat estää kartellien muodostumisen.¹²³

Tuotantokartelleja syntyy usein toimialoille, joilla tarjontaa voidaan helposti rajoittaa, minkä seurauksena hintatasoa voidaan nostaa. Tarjontaa voidaan rajoittaa esimerkiksi

---

¹²⁰ Varian H. 1993, s. 312-313 ja Kanninen 2002, s. 4-5.

¹²¹ Kanninen V., Määttä K., Timonen P. 1996, s. 40-41; Varian H. 1993, s. 312-313; Kanninen 2002

¹²² Niels G., Jenkins H., Kavanagh J. 2016, s. 266; Bishop S. & Walker M. 2010, s. 169-170.

¹²³ Bishop, S. & Walker, M. 2010, 171

erilaisilla markkinoille pääsyn esteillä.¹²⁴ Tällöin pyritään estämään markkinoiden ulkopuolisten yritysten pääsy markkinoille tai rajoittamaan jo markkinoilla olevien yritysten tuotannon laajentamismahdollisuuksia. Lisäksi yritysten on helpompi löytää sopivia kartellikumppaneita markkinoilla, joille pääsy on vaikeaa.

---

¹²⁴ Bishop, S. & Walker, M. 2010, 169 ja Määttä, K. 2016, 82

Lähteet

- Aalto-Setälä, I., Aine, A., Lehto, P., Piekkala, H., Stenborg, M., & Virtanen, P. (2016). Kilpailunrajoitukset: Lainsäädäntö käytännössä, 5. uudistettu laitos. Helsinki
- Annola, V. (2016). Sopimustulkinta: Teoria, vaiheet, menettely (1. painos.)
- Bishop S., Walker M. (2010). The economics of EC competition law: concepts, application and measurement. Sweet & Maxwell, London.
- Boyer, M. & Kotchoni, R. (2015) "How Much Do Cartel Overcharge?" Review of *Docue (2024) Sopimuksen tulkinta -huomioi nämä 6 seikkaa. Noudettu osoitteesta: <https://docue.com/fi-fi/lakitieto/sopimuksen-tulkinta>*
- Edilex (2024). Artikkelit sopimusoikeuden ja kilpailuoikeuden yhteispeli. Noudettu osoitteesta: <https://www.edilex.fi/lakimies/83830001>
- Euroopan komissio, Kilpailun pääosasto (2017). EU competition policy in action:COMP in action, Publications Office, 2017. Noudettu osoitteesta: <https://data.europa.eu/doi/10.2763/897035>
- Euroopan unionin virallinen lehti, Euroopan komission tiedonantoja (10/2023)
- Scheinert, Christian. Faktatietoja Euroopan unionista. Euroopan parlamentti osoitteesta: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/fi/sheet/82/kilpailupolitiikka>
- Euroopan unionin virallinen verkkosivusto: Kilpailusäännöt EU:ssa 2022. Noudettu osoitteesta: https://europa.eu/youreurope/business/selling-in-eu/competition-between-businesses/competition-rules-eu/index_fi.htm
- Euroopan unionin virallinen lehti, Euroopan komission tiedonantoja (2022). Euroopan komission asetus (EU) 2022/720. Vertikaalisia toimitus- ja jakelusopimuksia koskeva poikkeus (vuodesta 2022 alkaen). Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 101 artiklan 3 kohdan soveltamisesta tiettyihin vertikaalisten sopimusten ja yhdenmukaistettujen menettelytapojen ryhmiin. Noudettu osoitteesta: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=celex%3A32022R0720>
- Euroopan unionin virallinen lehti, Euroopan komission tiedonanto (2022). Vertikaalinen ryhmäpoikkeusasetus (EU 2022/720). Noudettu osoitteesta:

<https://eur-lex.europa.eu/FI/legal-content/summary/guidelines-on-vertical-restraints.html>

Euroopan unionin virallinen lehti, Euroopan komission tiedonantoja (30.6.2022) Vertikaalisia rajoituksia koskevat suuntaviivat (2022/C 248/01). Noudettu osoitteesta: <https://eur-lex.europa.eu/FI/legal-content/summary/guidelines-on-vertical-restraints.html>

Euroopan unionin virallinen lehti, Euroopan komission tiedonantoja (2017). EU oikeudenmukaisen kilpailun edistäminen. Noudettu osoitteesta: https://european-union.europa.eu/priorities-and-actions/actions-topic/competition_fi

Euroopan unionin virallinen lehti, Euroopan komission tiedonantoja, vähämerkityksisistä sopimuksista, jotka eivät Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 101 artiklan 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla rajoita tuntuvasti kilpailua (*de minimis* - tiedonanto) 2014/C 291/01. Noudettu osoitteesta: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2014:291:FULL&from=DA>

Euroopan unionin virallinen lehti. (2011a). Komission tiedonanto SEUT-sopimuksen 101 ja 102 artiklan mukaisissa menettelyissä sovellettavista käytännesäännöistä. Noudettu osoitteesta: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011XC1020\(02\)&from=GA](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011XC1020(02)&from=GA)

Euroopan unionin virallinen lehti. (2011b). Suuntaviivat Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 101 artiklan soveltamisesta horisontaalista yhteistyötä koskeviin sopimukseen. Noudettu osoitteesta: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011XC1020\(02\)&from=GA](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011XC1020(02)&from=GA)

Euroopan unionin virallinen lehti, Euroopan komission tiedonantoja. (2009). Ohjeita komission ensisijaisista täytäntöönpanotavoitteista sovellettaessa EY:n perustamissopimuksen 82 artiklaa yritysten määräävän aseman väärinkäyttöön perustuvaan markkinoiden sulkemiseen. Noudettu osoitteesta: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:045:0007:0020:fi:PDF>

Euroopan unionin virallinen lehti (2008) Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen, konsolidoitu toisinto - kolmas osa: unionin sisäiset politiikat ja toimet

- vii osasto: kilpailua, verotusta ja lainsäädännön lähentämistä koskevat yhteiset säännöt - 1 luku: Kilpailusäännöt - 1 jakso: Yrityksiin sovellettavat säännöt - 101 artikla (aiempi EY-sopimuksen 81 artikla) *nro 115, 09/05/2008 s. 0088 – 0089.*

Noudettu osoitteesta: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX%3A12008E101%3AFI%3AHTML>

Euroopan yhteisöjen virallinen lehti. (2003). Neuvoston asetus (EY) N:o 1/2003, perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklassa vahvistettujen kilpailusääntöjen täytäntöönpanosta. Vertikaalisia toimitus- ja jakelusopimuksia koskeva poikkeus 5/2020. *Noudettu osoitteesta:* <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/ALL/?uri=celex%3A32003R0001>

Finlex Hallintolaki (434/2003). *Noudettu osoitteesta:*

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030434>

Finlex kilpailulaki (948/2011). *Noudettu osoitteesta:*

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110948>

Free, R. C. & Free, R. C. (2010). 21st century Economics: A reference handbook. London SAGE

Harrington, J. E. ja Wei, Y. (2017) "What Can the Duration of Discovered Cartels Tell Us About the Duration of All Cartels?" *Economic Journal*, 127, 1977–2017. *Noudettu osoitteesta:* <https://academic.oup.com/ej/article/127/604/1977/5068866>

Helsingin sanomat, talous (15.12.2022): "Isännöintiliito hyväksyy sakot kartellivyyhdessä- Pyydämme anteeksi." *Noudettu osoitteesta:*

<https://www.hs.fi/talous/art-2000009269691.html>

Hemmo, M. & Hoppu, K. (2021). Sopimusoikeus. WSOYpro

Hemmo, M. & Hoppu, K. (2020). Sopimusoikeus. Helsinki: Alma Talent Oy.

Hemmo, M. (2009). Sopimusoikeuden oppikirja. Helsinki: Talentum Media Oy.

Hemmo, M. (2003). Sopimusoikeus I. Helsinki: Talentum Media Oy.

Hietala, H., Järvensivu, P., Kaivanto, K. & Kyläkallio, K. (2021). Yrityksen asiakirja- ja sopimusopas (6. uud. painos). Alma Talent Oy.

Hirvonen, A. (2011). Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan.

- Hoppu, E., Hoppu K. & Hoppu, K. (2020). Kauppa- ja varallisuusosoikeuden pääpiirteet. Helsinki: Alma Talent Oy.
- Hoppu, E. & Hoppu, K. (2016). Kauppa- ja varallisuusosoikeuden pääpiirteet. Helsinki: Talentum Media Oy.
- Hovenkamp, H. (2005). Federal antitrust policy, the law of competition and its practice. West Publishing Co.
- Imhof, D., Karagok, Y. & Rutz, S. (2018) Screening for bid rigging—Does it Work? Journal of Competition Law and Economics, 14 (2), 235–261. Noudettu osoitteesta: <https://econpapers.repec.org/paper/crbwpaper/2017-09.htm>
- Industrial Organization, 47, 119–153. Noudettu osoitteesta: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11151-015-9472-1>
- Kaisto, J. (2020). Johdatus yksityisoikeuteen. Helsinki: Oikeustieteellinen tiedekunta (Helsingin yliopisto).
- Kaisto, J. & Tuomisto, J. 2008. Kuka voi vedota oikeustoimien pätemättömyyteen? Business Law Forum 2008. Edilex. Noudettu osoitteesta: <https://www.edilex.fi/blf/1190002>
- Kallioinen, M. (2022). Kartellien maa. E-kirja, EPUB.
- Kanniainen V., Määttä K. & Timonen P., (1996). Oikeustaloustiede, Johdantoa lähestymistapoihin ja käsitteisiin, teoksessa Näkökulmia oikeustaloustieteeseen, (toim.) Kanniainen V. & Määttä K. Gaudeamus, Tammer-Paino Oy, 1996, Tampere.
- Kanniainen V., (2002). Kilpailulainsäädännön toimivuuden mittarit näkökulmasta. Helsingin yliopisto.
- Kauppalehti (22.10.2021). ”Miksi yritykset sortuvat kartelliin, ja voiko niin käydä vahingossa? Professori: ”Varmaan tällaiseen toimintaan lähdetään oletuksella, että emme me tästä jää kiinni” Noudettu osoitteesta: <https://www.kauppalehti.fi/uutiset/miksi-yritykset-sortuvat-kartelliin-ja-voiko-niin-kayda-vahingossa-professori-varmaan-tallaiseen-toimintaan-lahdetaan-oletuksella-etta-emme-me-tasta-jaa-kiinni/2a4bedf7-8f2b-4887-bfd7-4e5a5de282f6>

- Kiinteistölehti (19.1.2023). ”Isännöintikartellipäätöksessä useita valituksia” Noudettu osoitteesta: <https://www.kiinteistolehti.fi/isannointikartellipaatoksesta-useita-valituksia>
- Kilpailu- ja kuluttajavirasto (2023). Kilpailulain uudistus lisäsi seuraamusmaksujärjestelmän ennakoitavuutta. Noudettu osoitteesta: <https://www.kkv.fi/blogit/kkv-blogi/kilpailulain-uudistus-lisasi-seuraamusmaksujarjestelman-ennakoitavuutta/>
- Kilpailu- ja kuluttajavirasto (2023). Tilastollisten menetelmien hyödyntäminen kartellien paljastamisessa. Noudettu osoitteesta: <https://www.kkv.fi/uploads/sites/2/2023-01-policybrief-tilastollisten-menetelmien-hyodyntaminen.pdf>
- Kilpailu- ja kuluttajavirasto. Kartellit ja muut horisontaaliset kilpailunrajoitukset Noudettu osoitteesta: <https://www.kkv.fi/kilpailuasiat/kartellit/>
- Kilpailu- ja kuluttajavirasto. Esimerkkejä erilaisista kartelleista. Noudettu osoitteesta: <https://www.kkv.fi/kilpailuasiat/kartellit/>
- Kilpailu- ja kuluttajavirasto. Muistilista vertikaalisten sopimusten arviointiin. Noudettu osoitteesta: <https://www.kkv.fi/kilpailuasiat/toimitus-ja-jakelutiesopimukset/>
- Kilpailu- ja kuluttajavirasto, Määräävän markkina-aseman väärinkäyttö. Noudettu osoitteesta: <https://www.kkv.fi/kilpailuasiat/maaraavan-markkina-aseman-vaarinkaytto/>
- Kuoppamäki, P. (2012). Uusi kilpailuoikeus, 2. painos. Helsinki.
- Kuoppamäki P., Uusi kilpailuoikeus. Alma Talent, 2018, Helsinki.
- Kuoppamäki, P., (2023). Kilpailuoikeuden julkisoikeudellinen ja yksityisoikeudellinen soveltaminen- kurssin luennot. Menettelytavat, diat 309-316/348. Aalto yliopisto. Noudettu osoitteesta: https://mycourses.aalto.fi/pluginfile.php/2156245/mod_resource/content/1/luentokalvot%20Kilpailuoikeus%20%20Aalto%20marraskuu%202023.pdf
- Krogerus. 2022. Uudet toimittajien ja jakelijoiden väliset kilpailusäännöt voimaan 1.6.2022, artikkeli. Noudettu osoitteesta:

<https://www.krogerus.com/articles/news/uudet-toimittajien-ja-jakelijoiden-valiset-kilpailusaannot-voimaan-1-6-2022>

Leivo, K., Leivo, T., Huimala, H., Huimala, M. & Väisänen, H. (2012). EU:n ja kilpailuoikeus (2. uud. painos.). Talentum.

Mankiw, N. G. & Taylor, M. P. (2014). Economics. (3rd revised ed painos). Learning. EMEA.

Markkinaoikeus. (2021). Markkinaoikeuden esittely. Noudettu osoitteesta: <https://markkinaoikeus.fi/fi/index/markkinaoikeus/markkinaoikeudenesittely.html>

Merilampi (2022). Uudistetut jakelu- ja toimitussopimuksia koskevat säännöt voimaan, artikkeli. Noudettu osoitteesta: <https://www.merilampi.com/blogit/uudistetut-jakelu-ja-toimitussopimuksia-koskevat-saannot-voimaan-1-6-2022>

Motta, Massimo 2004: Competition Policy. Cambridge University Press, USA. Noudettu osoitteesta: http://sutlib2.sut.ac.th/sut_contents/H90347.pdf

Monti G., (2007) EC Competition Law. Cambridge University Press, Cambridge.

Määttä K., (2016). Oikeustaloustieteen perusteet. Edita, 2016, Helsinki.

Määttä T. (toim.) (2012). Oikeudellisen ajattelun perusteita. Oikeustieteiden pääsykoekirja. Itä-Suomen yliopisto Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta, Oikeustieteiden laitos

Määttä, T & Paso, M. (2019). Johdatus oikeudellisen ratkaisun teoriaan. Helsingin yliopisto Oikeustieteellinen tiedekunta.

Niels G., Jenkins H. & Kavanagh J. (2016). Economics for Competition Lawyers. Oxford Competition Law, Oxford University Press.

Norros, O. (2018). Velvoiteoikeus (2. uud. painos.). Alma Talent

Oinonen, M. (2016). EU:n ja Suomen kilpailuvalvonta. Talentum Pro

Rakennuslehti (12.2.2021): ” Kartelli on suurin talouspetos, mutta kartellien luvatussa maassa Suomessa se ei ole enää edes rikos” Noudettu osoitteesta: <https://www.rakennuslehti.fi/blogit/kartelli-on-suurin-talousetos-mutta-kartellien-luvatussa-maassa-suomessa-se-ei-ole-ena-edes-rikos/>

Saarnilehto, A. & Annola, V. (2018). Sopimusoikeuden perusteet (8. uud. painos.). Alma Talent.

Tieteentermipankki,oikeustiede. Noudettu osoitteesta:

https://tieteentermipankki.fi/wiki/Oikeustiede:dispositiivinen_periaate

Työ ja elinkeinoministeriö. Kilpailulainsäädäntö. Noudettu osoitteesta:

<https://tem.fi/kilpailulainsaadanto>

Varian H. R. (1993). Intermediate Microeconomics – A Modern Approach. W. W. Norton & Company, New York.

Wikberg, O. (2011). Johdatus kilpailuoikeuteen. Helsinki: Talentum.

YLE (8.8.2013).” Valion markkinaosuus perusmaitoissa romahti”. Noudettu osoitteesta:

<https://yle.fi/a/3-6767407>